

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

**Výuka náboženství ve výchově k občanství
a jeho role
v životě žáků II. stupně základních škol**

Vypracovala: Bc. Lucie Sekerová

Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D.

České Budějovice, 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze prameny a literaturu, které jsou uvedeny v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným stanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....

Lucie Sekerová

Poděkování

Děkuji tímto PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D., Ph.D., vedoucímu mé diplomové, za pomoc, ochotu, cenné rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala své rodině, respondentům a všem ostatním, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Anotace

Tato diplomová práce pojednává o výuce náboženství v rámci vyučovacího předmětu výchova k občanství a rovněž mapuje jeho roli v životě žáků II. stupně základních škol. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a výzkumnou. Teoretická část se zabývá obecnými informacemi souvisejícími s výukou náboženství nejen v rámci výchovy k občanství na II. stupni českých základních škol. Dále se pokouší zachytit současný stav a ukotvení náboženské tematiky ve vzdělávacích dokumentech a učebnicích s doložkou MŠMT. Výzkumná část se věnuje samotným žákům II. stupně. Za využití kvantitativního výzkumu zkoumá pomocí dotazníkového šetření zejména roli náboženství v životě žáků II. stupně ZŠ.

Klíčová slova: náboženství, náboženská tematika, žák, výchova k občanství

Anotation

The thesis deals with the teaching of religion within the subject of citizenship education and also maps its role in the lives of primary school pupils. The thesis is divided into two parts - theoretical and exploratory. The theoretical part focuses on general information related to the teaching of religion not only in the framework of citizenship education at the second level of Czech primary schools. Furthermore, it attempts to capture the current state and anchoring of religious issues in educational documents and textbooks with the MŠMT endorsement. The research is devoted to the pupils of the 2nd grade. In particular, it explores the role of religion in the lives of Grade II primary school pupils using quantitative research through a questionnaire survey.

Keywords: religion, religious issues, pupils, citizenship education

Obsah

ÚVOD.....	9
1 NÁBOŽENSTVÍ	11
1.1 Pojem náboženství	11
1.2 Sekularizace a moderní společnost	12
1.2.1 Kritika teorie sekularizace.....	13
1.3 Náboženské vyznání ČR v evropském kontextu	14
1.3.1 Náboženské vyznání obyvatelstva ČR v datech	16
2 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝUKY NÁBOŽENSTVÍ.....	20
2.1 1918–1939.....	20
2.2 1939–1945.....	21
2.3 1945–1952.....	22
2.4 1952–1989.....	22
2.5 1989– současnost	24
3 NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA VE VÝUCE	26
3.1 Náboženství jako samostatný předmět	27
3.1.1 Konfesionální a nekonfesionální výuka náboženství	28
3.2 Náboženská tematika v RVP ZV	30
3.2.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání	30
3.2.2 Klíčové kompetence	31
3.2.3 Průřezová témata	32
3.2.4 Vzdělávací oblast Člověk ve společnosti.....	33
3.3 Náboženská tematika ve výchově k občanství	34
4 NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA V UČEBNÍCÍCH OV	38
4.1 Učebnice nakladatelství FRAUS	38
4.2 Učebnice nakladatelství Nová škola	40
4.3 Učebnice nakladatelství SPL – Práce.....	44
5 NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA V ŠVP VYBRANÝCH ŠKOL	47
5.1 ZŠ Linecká	47
5.2 ZŠ a MŠ Sepekov	48

5.3	ZŠ a Gymnázium Vodňany	49
6	VÝZKUMNÁ ČÁST	50
6.1	Výsledky výzkumu.....	53
6.2	Shrnutí výzkumu	65
6.3	Možná proměna výuky náboženské tematiky	67
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
	Knižní zdroje	71
	Internetové zdroje:.....	74
	Seznam tabulek	76
	Seznam grafů	77
	Seznam obrázků	78
	Přílohy.....	79
	Příloha č. 1: Dotazník.....	79

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
ČR	Česká republika
ISSP	Intensive Supervision and Surveillance Programme
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OV	Občanská výchova
OSN	Organizace spojených národů
SDH	Sbor dobrovolných hasičů
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání
ŠVP	Školní vzdělávací program
ZŠ	Základní škola

ÚVOD

Náboženství patří od nepaměti mezi nepostradatelné součásti lidského života. Ovlivňuje poměrně širokou škálu společnosti a je dále fenoménem dnešní doby, a to i přes stále se zvětšující sekularizaci ve světě. Pro mnoho lidí nadále náboženství představuje zdroj hodnot, fungování a určuje smysl jejich života. Jednou z možností, kde se mohou s náboženstvím, respektive náboženskou tematikou lidé poměrně brzo setkat, je školní prostředí.

Žáci by se v rámci výuky náboženství jako samostatného předmětu či v rámci jiných vzdělávacích předmětů měli dozvědět informace týkající se různých náboženských kultur a měli by být schopni tyto různorodosti tolerovat a respektovat. Výuka může rovněž žáky podnítit k budování vlastní náboženské identity. Dnešní česká společnost a zejména mladá generace ovšem vykazuje v posledních letech velice nízký podíl osob deklarujících náboženskou příslušnost. Statistiky ukazují, že Česká republika je ve srovnání s jinými evropskými zeměmi brána jako jeden z nejméně nábožensky založených národů v Evropě.

Po zjištění těchto skutečností mě jako budoucího pedagoga výchovy k občanství ale zajímalo, jakou roli skutečně náboženství představuje pro žáky, se kterými se budu každý den setkávat. Hlavním impulsem k sepsání této diplomové práce byl tedy primárně zájem o to, zda je situace týkající se náboženského vzdělávání a celkově postavení náboženství v životě žáků II. stupně tak jednoznačná. Cílem této práce je zjistit, jakou roli zaujímá náboženství v životě žáků II. stupně ZŠ a zároveň jakou důležitost mu žáci přiřkládají nejen v rámci výchovy k občanství a školního vyučování, ale i v každodenním životě.

Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. Teoretická část se skládá z pěti kapitol. Začátek práce se věnuje různým definicím pojmu náboženství. Zmíněna je zde také teorie sekularizace, její kritika a pro hlubší porozumění tematice i náboženské vyznání české společnosti. Druhá kapitola popisuje proměny výuky náboženství od vzniku Československé republiky až po současnost. Třetí kapitola vymezuje právní dokumenty související s výukou náboženství a odlišuje od sebe samostatný předmět náboženství, kde je představen konfesionální a nekonfesionální model výuky, a výuku náboženské tematiky v rámci dalších vzdělávacích předmětů. Ta je pak dále zmiňována

v jednotlivých částech RVP ZV a podrobněji rozebrána v jednotlivých vzdělávacích oblastech výchovy k občanství. Následující kapitola se věnuje způsobu a formě ukotvení náboženské tematiky v učebnicích výchovy k občanství, které disponují doložkou MŠMT. Poslední kapitola teoretické části zachycuje informace o výuce náboženské tematiky v ŠVP konkrétních základních škol, kde probíhala výzkumná část práce.

Ve výzkumné části bude realizován kvantitativní výzkum, a to pomocí dotazníkového šetření na třech vybraných jihočeských základních školách. Dotazník se skládá celkem z 21 otázek a je žáky vyplňován online. Výsledky a konkrétní odpovědi budou zaznamenány pomocí grafů, tabulek a komentářů. Souhrnné výsledky pak uvedu ve shrnutí práce a v závěru.

1 NÁBOŽENSTVÍ

Tato kapitola se bude zabývat definicí pojmu náboženství, se kterým se budeme setkávat v průběhu celé práce. Je tedy nezbytné si ho přiblížit, protože jeho vnímání může být v některých pojetích velice rozdílné. Dále zde bude poskytnut postoj a statistické hledisko k náboženským tématům a náboženskému vyznání v české společnosti.

1.1 Pojem náboženství

Současné chápání pojmu náboženství má téměř jistě původ v latinském slově *religio*, které je odvozeno od slovesa *religare*, což můžeme volně přeložit jako svázat či zavázat. Pokud se zaměříme konkrétně na chápání českého pojmu náboženství, mělo dříve poněkud odlišný obsah. Odvozeno bylo od slova nábožný, což znamenalo osoba zbožná či beroucí ohled na Boha. Termín náboženství v jeho obecném, abstraktním a neosobním chápání se ale poprvé objevuje pravděpodobně až v 18. století, kdy se jeho studiu začínají věnovat většinou francouzští osvícenci. Vznik religionistiky, tedy samostatné vědní disciplíny o studiu náboženství, pak datujeme do poloviny 19. století. Tato disciplína poskytuje náhled na celou řadu náboženských koncepcí. Jedná se např. o koncepci teologickou, filosofickou, sociologickou, biologickou či psychologickou (Demjančuková, 2003, s. 13–14).

Definovat náboženství není jednoduchý úkol, protože existuje celá řada rozdílných popisů od jednotlivých autorů. Pokud se podíváme do historie, tak např. francouzský sociolog Emil Durkheim (2002, s. 55) říká, že: „*Náboženství je ucelený systém věr a obřadů, vztahující se k posvátným věcem, tj. k věcem odděleným, zapovězeným, je to takový systém věr a obřadů, které se spojují do morální obce, nazývané církví, všechny ty, kdo tyto víry vyznávají a tyto obřady konají.*“ Zdrojem náboženství je pro Durkheima společensko-psychologický proces komunikace a kolektivní psychologie, vznikající na základě vněekonomické nevýrobní činnosti. Hlavní funkcí náboženství je pak podle něj vytvoření a upevnění sociální solidarity (Durkheim, 2002, s. 55–56).

S dalším pohledem přichází německý sociolog Max Weber. Charakterizuje ho jako způsob naplnění sociálního jednání smyslem. Náboženství je podle něj důležitý

faktor pro formování ekonomiky a společnosti (Weber, 1998, s. 121). Velmi kriticky se pak staví k náboženství Karel Marx, který tvrdí, že náboženství je pouze vzdechem sevřeného stvoření, projev bezcitného světa a opiem lidu. Odstranění náboženství jako klamného štěstí lidu je pak podle něj požadavkem opravdového štěstí (Heller a Mrázek, 2004, s. 18).

Zajímavý pohled na náboženství přináší i americký sociolog Thomas F. O'Dea, pro kterého představuje náboženství jednu ze základních forem institucionalizovaného lidského jednání. Jeho hlavním cílem je podílet se na udržení rovnováhy celkového systému. Význam spatřuje v tom, že poskytuje orientaci na něco, co je mimo svět každodennosti. Náboženství rovněž poskytuje pocit bezpečí a jistoty prostřednictvím účasti na rituálu, který uvádí jedince do vztahu s „mimosvětským“ (O'Dea, 1966, s. 80–82).

Pokud bychom se zaměřili na novodobější myšlenky, můžeme zmínit např. teorii českého teologa Ivana Štampacha, který chápe náboženství jako vztah člověka k transcendentní skutečnosti (Štampach, 2008, s. 30). Český kněz Tomáš Halík pak nahlíží na náboženství jako na otevřený proces, který se neustále rychle vyvíjí a proměňuje s narůstajícími analýzami jevů, které se buď samy za náboženství považují, anebo mají to s náboženstvím některé společné rysy. *„Definici náboženství s jistou nadsázkou můžeme považovat za jakousi konečnou tajenku nekonečně spleť křížovky, v níž zbývá vyluštit ještě přemnoho nezodpovězených (a možná ještě nepřečtených) otázek“* (Halík, 2006, s. 17–18).

1.2 Sekularizace a moderní společnost

Z výše popsaných definic můžeme vyvodit, že náboženství je historicky podmíněný jev, který se vyvíjí a bude dále vyvíjet v čase a prostoru. K významné proměně pak dochází zejména s přechodem od tradiční k moderní společnosti. Kdy o moderní společnosti začínáme hovořit s příchodem průmyslové revoluce v 18. a 19. století. Typickými znaky moderní společnosti pak jsou např.: míra industrializace, užívání vyspělých technologií, gramotnost, komplexní vzdělávací systém, urbanizace a v neposlední řadě úpadek role místa a významu náboženství, tedy sekularizace (Václavík, 2010, s. 29–30).

Max Weber a Emil Durkheim sekularizaci popisují jako komplementární proces, který se skládá z přizpůsobování se současnému světu ze strany stávajících náboženských skupin a odmítání jistých prvků náboženství lidmi samotnými. Jde tedy o stav, kdy dochází ke snižování významu náboženských institucí a symbolů v jednotlivých oblastech společnosti (Václavík, 2010, s. 31).

Pohledem na sekularizační proces v moderní společnosti se zabýval např. britský sociolog Brian Wilson. Ten rovněž uvádí, že sekularizace je důsledkem přechodu od tradiční k moderní společnosti. Tradiční společnost byla dle něj kompletně zaplněna nadpřirozenem, a to z toho důvodu, že se lidé domnívali, že jejich původ a sociální uspořádání jsou spojeny s čímsi nadempirickým. V moderní společnosti ale náboženství tyto funkce ztrácí, protože industriální společnost si vysvětluje okolní svět racionálně. Wilson ale zároveň dodává, že náboženství stále patří k základním lidským potřebám některých jedinců, a je proto stěží nahraditelné. Svůj názor pak demonstruje na vzniku nových náboženských hnutí, k jejichž vzniku dochází od 2. poloviny 20. století (Wilson, 1982, s. 153–154).

S další sekularizační teorií přichází americký sociolog Peter Ludwig Berger, který vychází z předpokladu, že sekularizace úzce souvisí se změnou místa v sociální realitě. Zastává názor, že tato změna souvisí s narušením tzv. sociální struktury věrohodnosti, což má za následek snížení legitimizačních schopností náboženství, které chápe jako jedno z nejvýznamnějších symbolických univerz. Dále dodává, že přirozeně sekularizace nepostihuje všechny populace stejnou měrou a že jde o přímý důsledek modernizace. Počátky sekularizace moderní společnosti nalézají zejména v ekonomické oblasti, převážně pak tam, kde se rozvíjely industriální a kapitalistické prvky. Zde vzniká sféra, která je zcela odloučena od náboženství. Odtud se pak dle Bergera sekularizace rozšířila do dalších oblastí společenského života. Sekularizaci úzce spojuje s individualizací životů jedinců v moderní společnosti, s čímž propojuje fakt, že se rovněž náboženství stalo záležitostí individuální volby jedince (Berger, 2018, 109–125).

1.2.1 Kritika teorie sekularizace

Václavík uvádí, že i přes velké rozšíření se teorie sekularizace stává terčem značné kritiky, a to zejména v posledních dvou desetiletích. Nelze sice pochybovat o tom, že

dnešní euro-americká společnost funguje na poměrně odluce státu a církve, která má za následek to, že lidé žijí poměrně odloučeni od přímého ovlivňování ze strany náboženství a že mají možnost zvolit si mezi širokým spektrem náboženství, aniž by na ně byl vytvářen nátlak nebo byli za svoji volbu pronásledováni. Sporné ovšem zůstává, jestli právě toto je možno považovat za sekularizaci. Václavík (2010, s. 39) zastává následující stanovisko: „*Politická a mocenská odluka státu a církve (náboženství), stejně jako náboženská pluralita, nemusí nutně znamenat marginalizaci role náboženství ve společnosti, což koneckonců potvrzuje jisté náboženské oživení, které naše euro-americká společnost zakouší v posledních třiceti letech.*“

V souvislosti s kritikou sekularizace se pak objevují převážně 4 základní výtky. První z nich je, že pojem sekularizace znamená několik různých věcí. Na jedné straně tak chápeme proces pozvolného mizení náboženství, na straně druhé se tak označuje popis proměny náboženskosti v moderní společnosti, spojené s její individualizací a privatizací. Další výtka směřuje k tomu, že sekularizační teorie o postupném mizení náboženství nepotvrzují data z výzkumů, které byly uskutečněny v posledních desetiletích. Ty totiž ukazují, že náboženství si stále uchovává důležitou roli. Třetí námitkou pro sekularizační teorii bývá tvrzení, že soudobá společnost je prokazatelně ovlivněna vlnou alternativní religiozity, která úzce souvisí s fenoménem nových náboženských hnutí, a především s novými formami etablovaných církví. Poslední námitkou je pak fakt, že náboženství má stále značný vliv na ekonomickou a politickou sféru ve světě. Právě tato námitka pak bývá vůči sekularizaci považována za nejzásadnější (Václavík, 2010, s. 40).

Velmi zajímavě se pak k problematice sekularizace vyjadřuje český religionista Dušan Lužný: „*Nedostatečnost a problematičnost sekularizační teze je dána zejména její úzkou vazbou na strukturálně-funkcionalistický koncept modernizace. Sám sice nepopírám její platnost, ale pochybuji o její schopnosti adekvátně ozřejmit postavení náboženství v dnešní době*“ (Lužný, 2005, s. 11).

1.3 Náboženské vyznání ČR v evropském kontextu

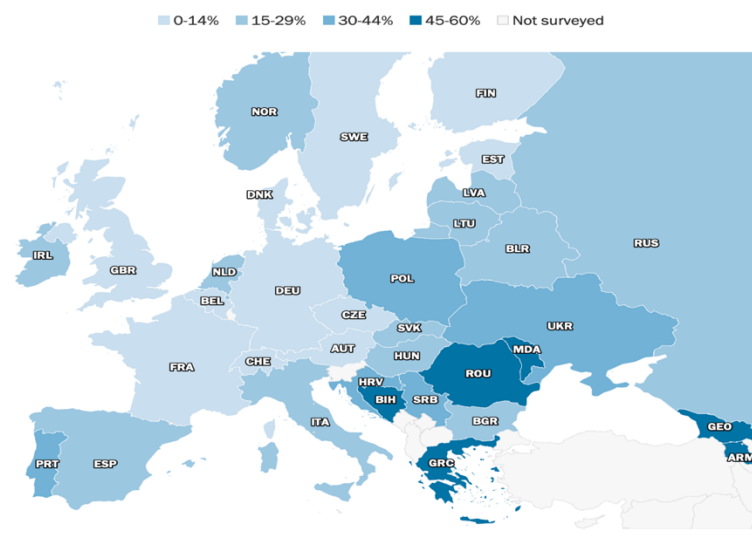
Českou republiku můžeme v globálním měřítku zařadit k nejsekulárnějším státům současného světa. Většina obyvatel postrádá potřebu hlásit se k nějaké církvi či náboženské tradici. Lidé nepřikládají církvím větší význam, stejně tak návštěvnost

bohoslužeb je poměrně nízká. Organizovaná církevní religiozita postrádá v životech občanů ČR hlubší ukotvení, na druhou stranu ale víra v cosi nadpřirozeného či jistý druh mystického lidem nechybí. Tento typ víry označujeme jako alternativní spiritualita. Jeho příkladem pak může být např. četba horoskopů, víra ve schopnosti léčitelů, novopohanství, věštění z karet, ale třeba i zájem o meditaci, homeopatii nebo východní medicínu (Hamplová, 2013, s. 14).

Existuje celá řada analýz náboženské scény, které se zaměřují na různé ukazatele. Zkoumána je zejména církevní příslušnost, která se měří náboženským vyznáním, dále pak postoje k církvím a náboženstvím, obsahy náboženské víry a návštěvnost bohoslužeb. Mezinárodní srovnávací šetření z ISSP z roku 2005, které srovnávalo náboženské vyznání ve 16 evropských zemích, ukázalo, že se téměř 60 % českých dotazovaných nehlásí k žádnému náboženskému vyznání, což bylo největší procento ze všech porovnávaných zemí (Hamplová, 2013, s.68–69).

Studie amerického institutu *Pew Research Center* z roku 2018 shledává pak ČR spolu s Dánskem a Estonskem jako nejméně nábožensky založené evropské národy. Podle studie se za silně religiózní u nás považuje pouze 8 % obyvatel, méně už je to pouze v Estonku, a to 7 %. Oproti tomu v Rumunsku, Arménii a Gruzii se za silně religiózní označuje více než 50 % obyvatel. Procentuální zastoupení religiozity jednotlivých států Evropy přehledně znázorňuje obrázek č. 1 (*Pew Research Center*, 2018).

Obrázek č. 1: Evropské země podle religiozity

Zdroj: *Pew Research Center*, 2018 [online]

Další data poskytuje studie z roku 2018 s názvem *Christianity as default is gone: the rise of non – Chstian Europe* zaměřená na náboženské vyznání mládeže ve věku od 16 do 29 let. Porovnávána zde byla mládež z 21 evropských zemí. Zjištěno bylo, že v žádného boha nevěří, pravidelně se nemodlí a do kostela běžně nechodí 91 % Čechů v tomto věkovém rozmezí, což je s přehledem nejvíce ze všech zkoumaných zemí. Na druhém místě pak následovala mládež z Estonska (81 %) a na třetím místě se umístili mladí Švédové (75 %). Největší procento mladých věřících je pak v Polsku (83 %) a v Litvě (75 %). K zamyšlení je určitě i komentář britského profesora Stephena Bullivanta z *St. Mary's University* v Londýně: „*Křesťanství jako standard či norma je pryč. A pravděpodobně nadobro nebo alespoň pro dalších sto let. Mnozí mladí Evropané budou pokřtěni a od té doby nikdy nevkročí do kostela. Kulturně-náboženská identita se jednoduše nepředává z rodičů na děti, jenom jimi proteče.*“ (Bullivant, 2018).

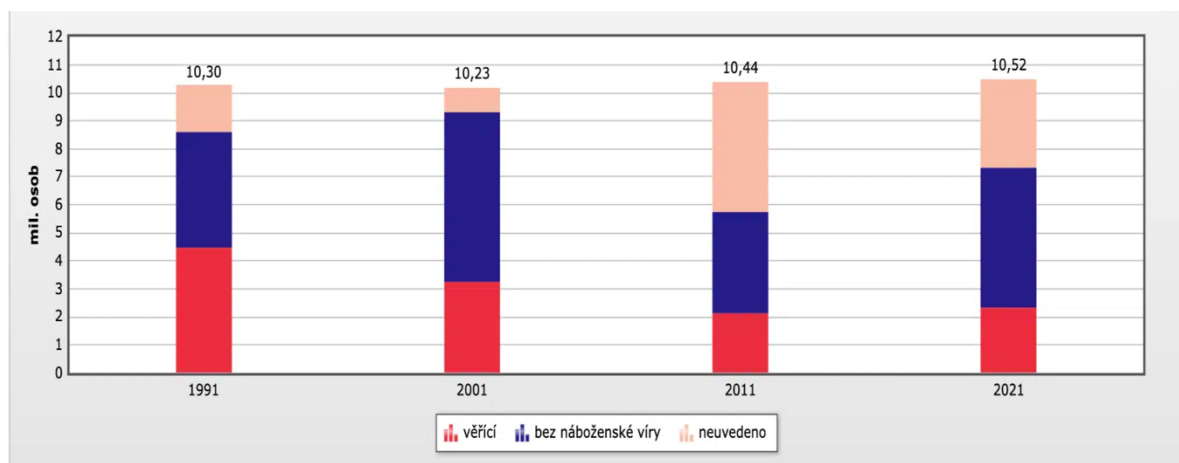
1.3.1 Náboženské vyznání obyvatelstva ČR v datech

Český statistický úřad zkoumá náboženské vyznání obyvatelstva ČR jednou za deset let při sčítání lidu, domů a bytů. Jednotlivá sčítání proběhla v letech 1991, 2001, 2011 a 2021. Podle získaných dat pak můžeme říci, že stupeň religiozity od roku 1991 značně klesl. V roce 1991 se jako věřící vnímalo 43,9 % občanů, v roce 2001 pak jen 32,2 %. Při sčítání v roce 2011 už dokonce jen 20,6 %, v roce 2021 pak číslo mírně vzrostlo na 22,2 % respondentů, kteří se považují za věřící (ČSÚ,2021).

Pokud bychom se zaměřili na konkrétní čísla, vidíme, že ke snížení počtu věřících došlo mezi roky 1991–2001, kdy se číslo zmenšilo z 4 523 734 na 3 288 088 pokles tedy činil 1,2 milionu osob. ČSÚ však ale dodává, že šetření z roku 1991 bylo nejspíše ovlivněno specifickou společenskou atmosférou po pádu komunistického režimu. K dalšímu poklesu došlo i v roce 2011, kdy se číslo snížilo na 2 168 952. Při posledním sčítání v roce 2021 se jako věřící označovalo 2 334 486 osob. Grafické srovnání jednotlivých let ukazuje níže graf č. 1 (ČSÚ, 2021).

Graf č. 1: Obyvatelstvo podle náboženské víry

Zdroj: ČSÚ, 2021 [online]

Z dat ČSÚ rovněž vyplývá zajímavý fakt. Velké procento osob, které se považuje za věřící, se totiž nehlásí k žádné konkrétní církvi. V roce 2021 se z celkových 22,2 % věřících osob hlásilo k určité církvi pouze 13,1 %. Jak ukazuje níže tabulka č. 1, nejvíce osob se dlouhodobě hlásí k Církvi římskokatolické, která je následována Českobratrskou církví evangelickou, na třetím místě pak Církví československou husitskou. Jak vidíme níže v tabulce č. 1, přes 960 tisíc občanů se sice považuje za věřící, nehlásí se však k žádné církvi, náboženské společnosti nebo směru (ČSÚ, 2021).

Více jak 3 miliony dotazovaných pak odmítlo na otázku náboženské víry odpovědět úplně. Dle mého názoru se může jednat o osoby, kterým tato otázka nepřijde nikterak důležitá, a tak ji nechtěli vyplnit. Jedná se totiž o otázku nepovinnou. Druhou variantou pak může být například možnost, že se lidé neztotožňují s žádnou oficiální církví či společenstvím a nechtějí nebo nedokáží své individuální stanovisko vyjádřit.

Výstižně výše zmíněná data komentuje i český religionista Ivan Štampach v rozhovoru s názvem *Církvě odpovídají na otázky, které nikdo neklade*, jenž reaguje na výsledky sčítání v roce 2011: „Počet věřících neubývá. Ubývá lidí, kteří se identifikují s velkými církevními institucemi svázanými s ekonomickou a politickou mocí. Individuální víra a malé, atypické a alternativní skupiny stále rostou. Pokles církevní příslušnosti mezi českou populací probíhá zhruba stejným tempem od začátku padesátých let minulého století bez ohledu na režimy. V posledním desetiletí odchod lidí od církví mírně akceleroval. Jde podle mého přesvědčení o zásadní civilizační změnu. Nikoli o nahodilou fluktuaci“ (Štampach, 2011).

Tabulka č. 1: Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1991 až 2021

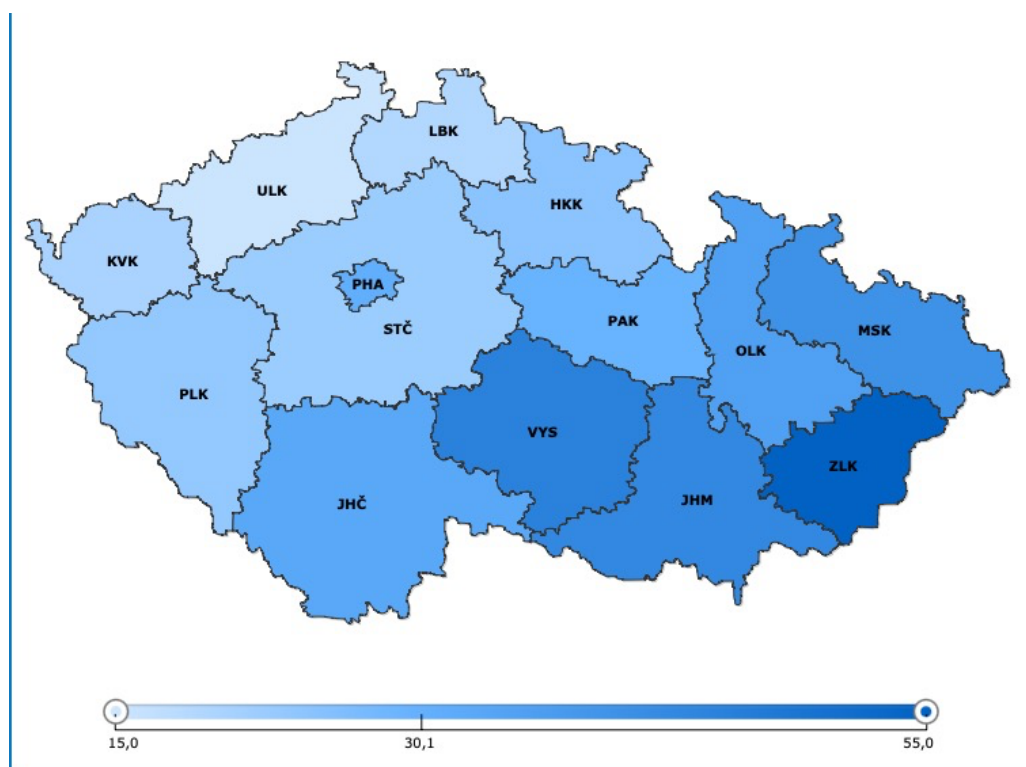
Rok sčítání	Obyvatelstvo celkem	věřící, hlásící se k církvi, náboženské společnosti nebo směru ¹⁾	z toho			věřící, nehlásící se k církvi, náboženské společnosti	bez náboženské víry	neuvedeno
			Církev římskokatolická	Církev československá husitská	Českobratrská církev evangelická			
1991	10 302 215	4 523 734	4 021 385	178 036	203 996	.	4 112 864	1 665 617
2001	10 230 060	3 288 088	2 740 780	99 103	117 212	.	6 039 991	901 981
2011	10 436 560	1 463 584	1 082 463	39 229	51 858	705 368	3 604 095	4 662 455
2021	10 524 167	1 374 285	741 019	23 610	32 577	960 201	5 027 141	3 162 540

¹⁾ v roce 1991 a 2001 včetně věřících nehlásících se ke konkrétní církvi

Zdroj: ČSÚ, 2021 [online]

Pokud bychom se zaměřili na počty věřících v jednotlivých krajích, najdeme na mapě ČR značné rozdíly. Jak ukazuje obrázek č. 2, nejvyšší procento věřících občanů, a to konkrétně 54,6 %, se nachází v kraji Zlínském. Na druhém místě skončil s 44,7 % Kraj Vysočina, následován krajem Jihomoravským 42,4 % a krajem Moravskoslezským 39,5 %. Nejnižší podíl věřících občanů je pak naopak v kraji Ústeckém, kde se za věřící považuje pouze 15,8 % občanů. Nízké procento věřících je pak i v kraji Libereckém, kde se k víře hlásí 19,4 % obyvatel. V těsném závěsu se nachází kraj Karlovarský, kde se za věřící označilo 20,6 % občanů. Z mapy můžeme obecně říci, že vyšší podíl věřících osob najdeme na Moravě, v Čechách jsou pak procenta vyznání nižší, a to zejména v pohraničních oblastech (ČSÚ, 2021).

Obrázek č. 2: Podíl věřících obyvatel

Zdroj: ČSÚ, 2021 [online]

2 HISTORICKÝ VÝVOJ VÝUKY NÁBOŽENSTVÍ

V této kapitole se budeme věnovat výuce náboženství a náboženské tematiky od vzniku samostatného Československého státu v roce 1918 až po Sametovou revoluci v listopadu 1989 a dále i po vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Samotné nahlížení na náboženství prošlo v průběhu času značnou transformací. Výuka náboženství byla totiž celou řadu let v naší zemi pevně zakořeněnou tradicí. Náboženství nebylo vyučováno v rámci občanské výchovy, ale fungovalo a stále i někde funguje jako předmět samostatný, čemuž se budou ale podrobněji věnovat další kapitoly (Horák, 2011, s. 121).

2.1 1918–1939

Po vzniku samostatné Československé republiky byla schválena řada zemských nařízení a zákonů, které se týkaly různých aspektů, včetně regulace výuky náboženství. Jedním z hlavních cílů bylo vychovávat mládež k mravnosti a náboženské zbožnosti. Na konci února 1920 byla přijata nová Ústava, která jednoznačně garantovala svobodu vyznání pro jednotlivce a také církevní svobodu rozhodování. Důležité je zmínit, že tato svoboda platila pro všechny církve, nikoliv pouze pro tu největší, a to církev katolickou (Horák, 2011, s. 121–122).

Horák uvádí, že většina dětí čerpala v tomto období informace o náboženství ve školách národních, kde převažovaly školy obecné a měšťanské. Obecné školy sloužily k vzdělávání mládeže školou povinné od prvního do pátého ročníku a také mládeže šestého až osmého postupného ročníku, která nenavštěvovala školy vyšší. Měšťanské školy byly proti tomu pro žáky šestého až osmého postupného ročníku a nabízely obsáhlejší a vyšší vzdělání než školy obecné. Horák dále rozděluje toto období detailněji do tří etap:

- a) Školní rok 1918/1919, kdy bylo postupováno podle rakouské úpravy, což znamenalo povinné vyučování náboženství dvě hodiny za týden ve třídách obecné i měšťanské školy.
- b) Školní roky 1919/1920 až 1921/1922, kdy stále platily rakouské předpisy, avšak došlo k jejich úpravám. V srpnu 1919 bylo výnosem ministerstva

školství a národní osvěty č. 26183 schváleno, že žáci, kteří nevyznávají žádnou víru nebo žáci hlásící se k státem nepodporovanému vyznání, se nemusí ve škole účastnit náboženství zavedeného, pokud si to výslovně sami nepřejí.

- c) Školní roky 1922/1923 až 1938/1939, kdy vstupuje v roce 1922 v platnost Malý školský zákon, tj. *zákon č. 226/1922 Sb. z A n., jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a měšťanských*. Mimo jiné stanovuje tento zákon náboženství jako samostatný a povinný předmět, který se vyučuje ve všech třídách škol obecných a měšťanských dvě hodiny týdně, přičemž rozsah učiva stanoví úřady církevní. Žáci bez vyznání nebo vyznání státem neschváleného byli osvobozeni od účasti na hodinách náboženství. Žáci vyznání státem schválených byli z výuky náboženství omluveni okresním školním úřadem pouze pokud o to požádali jejich rodiče (Horák, 2011, s 127–129).

2.2 1939–1945

Jak uvádí Horák, po německé okupaci v březnu 1939 byla Československá republika rozdělena na Protektorát Čechy a Morava pod německou nadvládou a Slovenský štát s vazbami na nacistické Německo. Německé úřady preferovaly kontrolu nad vzděláváním a mohly ovlivňovat obsah učebních plánů. Nacistický režim chtěl mít významný vliv na školství a vzdělávací systém, včetně obsahu výuky. V prosinci roku 1941 pak došlo s okamžitou platností na území Protektorátu Čechy a Morava k zákazu výuky dějepisu a historie (Horák, 2011, s. 131–132).

V této souvislosti bylo zasaženo i do osnov výuky náboženství, a to konkrétně tak, že musel být vynechán výklad o církevních dějinách. Učitelé se měli ve svých výkladech omezit pouze na věrouku bez kontextu církevních dějin. Minimalizovány musely být veškeré projevy posilující národní sebevědomí či identitu, tabu pak zcela byly obraty nesouznící s vládoucí ideologií. Odstraněny byly veškeré vzpomínky na rezistenci křesťanů vůči křesťanské moci. Opomíjeno bylo i slavné husitské období. Změny nastaly rovněž na formulářích školních vysvědčení, kde bylo již od Rakouska-Uherska náboženství symbolicky uvedeno na prvním místě. To se změnilo ve školním roce

1941/1942, kdy bylo náboženství až na druhém místě za německým jazykem. Ve školním roce 1942/1943 se dokonce posunulo až na poslední místo (Horák, 2011, s. 131–132).

2.3 1945–1952

Po konci druhé světové války došlo v oblasti výuky náboženství v podstatě k návratu právní úpravy z dob První republiky. Jak Horák doplňuje, náboženství se opět stalo povinným předmětem s některými výjimkami uvedenými výše. Na vysvědčeních se ve druhém pololetí školního roku 1945/1946 opět objevilo na prvním místě mezi povinnými předměty (Horák, 2011, s. 134–135).

Podle Václavíka byl zásadním obratem v náboženské situaci, stejně jako v dalších oblastech společenského života únor 1948. Období komunistického převratu nepřineslo ale zpočátku z hlediska náboženské výuky žádné změny. Nově nastolený režim sliboval, že bude zaručovat svobodu svědomí a náboženského vyznání pro všechny. Stejně tak mu bylo ale jasné, že církve a náboženství mohou představovat zásadní překážku v totálním ovládnutí společnosti. Vyučováno stále bylo podle právní výuky náboženství z doby před rokem 1938 a z let 1945–1948. Komunistická strana měla v té době totiž ještě celou řadu věřících členů, kteří si výuku pro své děti přáli (Václavík, 2010, s. 98–100).

Na konci čtyřicátých let bylo náboženství řazeno stále k povinným předmětům a opět se objevilo na první straně vysvědčení. V padesátých letech tento předmět dostal oficiální název "náboženská výchova" a spolu s hudební a tělesnou výchovou se nacházel mezi posledními třemi předměty na formulářích vysvědčení (Horák, 2011, s. 137).

2.4 1952–1989

Zlomovým se pro výuku náboženství stal podle Horáka školní rok 1952/1953 a následný rok 1953/1954, kdy došlo k právnímu odstranění povinné výuky náboženství na školách. V červnu 1953 byl na základě rozhodnutí Komunistické strany vydán výnos Ministerstva školství, věd a umění č.j. 14941/52–I/4 MŠVU, o vyučování náboženství na školách prvního a druhého stupně, který náboženství měnil z povinného předmětu na nepovinný. Výnos ve svém úvodu zdůrazňoval, že: „*Rodiče mají právo dobrovolně*

a svobodně rozhodnout, zda se jejich dítě zúčastní vyučování náboženství či nikoli. Rodiče prý neoznamují své rozhodnutí včas, někdy tak činí až během roku, což znamená ztěžovat organizaci vyučování náboženství – stanovení počtu učitelů náboženství, zařazení do rozvrhu atd. Hodiny náboženství bývají často nevhodně zařazovány mezi hodiny povinných předmětů, takže tím vzniká nežádoucí přerušení pro žáky, kteří se náboženské výuky neúčastní“ (Horák, 2011, s. 145).

Horák však znění výnosu označuje za poněkud problematické, a to zejména z toho důvodu, že většina žáků výuku náboženství navštěvovala. Podle dostupných dat bylo totiž např. v Praze na náboženství přihlášeno, 95,35 % dětí, v Brněnském kraji dokonce 99,66 %. Počet žáků, kteří byli bez vyznání nebo byli z náboženství rodiči odhlášeni byl poměrně malý. Jednalo se tedy spíše o chabý argument režimu, který chtěl náboženství pomalu ze školství odstraňovat. Současně byl stanoven pevný termín pro ohlášení případné účasti na předmětu, s důrazem na to, že účast na hodinách není povinná a hodiny náboženství mají být zařazeny do rozvrhu tak, aby nenarušovaly průběh předmětů povinných (Horák, 2011, s. 145).

Školní rok 1953/1954 byl historicky prvním, kdy se náboženství na vysvědčení neobjevilo vůbec. Václavík (2010, s. 110) uvádí: *„Novou státní ideologií se měl stát marxisticko-leninský ateismus, který odhaloval náboženství jako důsledek falešného, odcizeného vědomí, jehož pravá podstata byla plně odhalena marxismem jakožto vědeckým světovým názorem.“* Ve druhé polovině 50. let a v první polovině let šedesátých začínal ideologický tlak na omezení aktivní účasti lidí na náboženském životě narůstat. Aktivním věřícím bylo bráněno ve výkonu povolání, stejně tak jejich děti měly omezený přístup do škol. Jednalo se zejména o problémy s přijetím na střední a vysoké školy, někdy dokonce i do učení. I z tohoto důvodu došlo v polovině padesátých let k výraznému snížení počtu pokřtěných dětí, církevních sňatků a poklesu účasti žáků na hodinách náboženství (Václavík, 2010, s. 110–111).

Chvilkové oteplení ve výuce náboženství přinesla druhá polovina 60. let, která byla spojena s Pražským jarem. Reformní vedení sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury započalo s přípravou nových směrnic pro výuku náboženství, jejichž úkolem mělo být pozměnit zastaralá ustanovení z padesátých let. Nejednalo se ovšem ale o celkovou změnu ve vztahu k věřícím a jejich veřejné podpoře. Řada autorů, včetně

Horáka, pak označuje druhou polovinu 60. let za období konsolidace náboženských skupin. Zmírněny byly totiž restrikce, které se týkaly teologických fakult. Důsledkem byl vznik druhé katolické teologické fakulty v Olomouci. Celé řadě kněží bylo opět povoleno působit v duchovní správě. Došlo také k nárůstu pravidelně se účastnících na bohoslužbách. Na konci 60. let došlo dokonce k nárůstu religiozity obyvatelstva. Toto svobodné období pak pokračovalo i nějakou dobu po okupaci vojsk Varšavské smlouvy provedené v srpnu 1968. (Horák, 2011, s. 153–154)

Od roku 1970 se ve společnosti, a i ve výuce náboženství, začala naplno projevovat normalizace. Komunistická strana zastávala názor, že je nezbytné zesílit ve škole výuku v rámci marxismu-leninismu a zaměřit se zejména na ateistickou výchovu žáků. Došlo ke snížení účasti na výuce náboženství na nezbytné minimum, vytvořen byl rovněž předpoklad ke snížení počtu aktivních věřících, protože tehdejší generace většinou postrádala informace o náboženské tematice a víře vůbec (Horák, 2011, s. 161).

2.5 1989– současnost

Po pádu totalitního režimu v listopadu 1989 stála celá společnost před výzvou, jak vylepšit velmi negativní stav výuky náboženství a náboženské tematiky, který komunistická strana způsobila. Jak Horák uvádí, v první řadě došlo k odstranění nařízení, která zasahovala do svobody náboženství a náboženské víry, a to včetně svobody víru hlásat, náboženství vyučovat, a především zařídit výuku náboženství pro své děti. Padl neúřední cestou prosazovaný zákaz výuky náboženství v katolických i církevních prostorách. Již od začátku roku 1990 tedy mohli duchovní vyučovat náboženství na školách i na farách. Všem státem uznaným církvím bylo umožněno zajistit výuku náboženství na školách (Horák, 2011, s. 161–162).

První oficiální úprava týkající se výuky náboženství byla schválena v srpnu 1990. Konkrétně se jednalo o „*Pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky k organizaci výuky náboženství na školách*“ vydaný ministrem školství profesorem Petrem Vopěnkou. Pokyn určoval, že ředitelé škol jsou povinni zaručit svobodu výuky náboženství a vytvářet podmínky k jejímu nerušenému fungování. Zásadní význam pro výuku náboženství mělo pak přijetí Listiny základních práv a svobod,

jejímuž znění se budeme podrobněji věnovat v dalších kapitolách (Horák, 2011, s. 164–168).

V září 1998 vstoupil v platnost nový výnos, a to „*Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR k náboženské výchově v základních, středních a speciálních školách č. 36 318/97–22–23*“, vydaný docentem Janem Sokolem. V pokynu bylo uvedeno, že náboženská výchova je ve školách realizována formou výuky náboženství, které mohou vyučovat zástupci církví a náboženských společností registrovaných státem. Náboženství je pak do učebních plánů vkládáno jako předmět nepovinný, neklasifikuje se a na vysvědčení se uvádí formulace „účastnil se“ (Horák, 2011, s. 169–171).

Jak Horák uvádí, další metodický pokyn ministerstva školství o výuce náboženství vyšel v červnu 2003 a nahrazoval výše zmíněný pokyn z roku 1998. Vydán byl tehdejší ministryní školství Petrou Buzkovou pod názvem „*Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k organizování a realizaci náboženské výchovy v základních, středních a speciálních školách č. j.: 25029/2002-22*“, podle kterého byla výuka náboženství stále dobrovolnou věcí a na vysvědčení bylo hodnoceno jako „pracoval úspěšně“ či „pracoval“. V současné době platná úprava o výuce náboženství byla vydána v roce 2004, konkrétně ve školském zákoně č. 561/2004 Sb. Tento zákon a celkové nastavení výuky náboženství v dnešní době pak podrobněji popíši v kapitole níže (Horák, 2011, s. 174).

3 NÁBOŽENSTVÍ A NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA VE VÝUCE

Tato kapitola se bude zabývat právním vymezením svobody náboženského vyznání a náboženské výuky, dále se zaměříme na náboženství jako samostatný předmět, následovat bude samotné ukotvení náboženské tematiky do Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání. Sametová revoluce v listopadu 1989 přinesla celou řadu společenských změn, které značně proměnily výuku náboženství a náboženské tematiky na školách. V první řadě je nutné zmínit, že svoboda vyznání a nediskriminování jedince na základě jeho vyznání byla ustanovena se vznikem ČR v roce 1993 v Listině základní práv a svobod. Ta pak dnes platí v následujícím znění.

**Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.**

Článek 3

(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 15

(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

Článek 16

(1) Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.

3.1 Náboženství jako samostatný předmět

Abychom se mohli zaměřit na zasazení náboženské tematiky do hodin OV, je nutné celkovou náboženskou výuku šíře zařadit do vzdělávacího procesu. Je totiž podstatné od sebe oddělit samostatný předmět náboženství a výuku náboženské tematiky v rámci jednotlivých předmětů. Jak bude níže zmíněno, samostatný předmět náboženství funguje na českých školách na dobrovolné a volitelné bázi, naopak základní náboženská gramotnost patří k požadavkům Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání. Předmětem této práce sice není samostatný předmět náboženství, ale dle mého názoru by pouhé zmínky o náboženské tematice nebyly dostačující, protože se tyto dvě sféry navzájem doplňují. Rovněž praktická část bude zkoumat vztah žáků k náboženství, s čímž vyučování náboženství jako samostatného předmětu jistě souvisí, protože si ho mohou žáci vybrat jako předmět volitelný.

Náboženská výchova a náboženské vzdělávání popisuje Muchová, jako součást celkové výchovy člověka. Jedná se v ní o přiblížení vztahu člověk a Bůh, poukázání na konkrétní smysly života, přiblížení morálních hodnot, a tedy celkové nastavení hodnotového systému ve vztahu člověk a víra. Jejím primárním cílem je podpora porozumění vlastní osobnosti, rozvoj vztahů a integrita. S tím souvisí důležitost poznávání, respektování a radosti ze vztahů s ostatními lidmi a se světem obecně. Dále vyvolává a reflektuje otázky spojené s Bohem a umožňuje hledání odpovědí na tyto otázky. Náboženská výchova přispívá k vytvoření osobního vztahu ke živé víře a motivuje k účasti na náboženském životě (Muchová, 1994, s. 19).

Podle Muchové by měli mít žáci příležitost se ve školním prostředí setkat se srozumitelnou, smysluplnou a racionální cestou k náboženským otázkám a případně i vlastní víře. Obsahem náboženského vzdělávání by měla být témata zahrnující problémy a hodnoty současné společnosti, a to jak pozitivní, tak negativní. K těmto tématům Muchová řadí např. téma válka a mír, solidarita s třetím světem a jeho devastace, otázky trvale udržitelného rozvoje, nové etické výzvy a problémy. Dobře vzdělaný učitel by mohl žákům sloužit jako most mezi sekulární kulturou a kulturou křesťanskou. Žáci by díky tomu dostali nejen věcné informace, ale zároveň by se jim mohlo prostřednictvím různých projektů dostat příležitosti, aby náboženství opravdu porozuměli, a byli schopni akceptovat různé pohledy na náboženství v globálním měřítku (Muchová, 2011, s. 161).

3.1.1 Konfesionální a nekofesionální výuka náboženství

Podle Hanesové je výuka náboženství v současné době poskytována v evropském školství ve dvou základních rovinách, a to výuka náboženství konfesionální a nekofesionální. Konfesionální výuka náboženství se zaměřuje na to, seznámit žáky s jedním konkrétním vyznáním (protestantským, katolickým, islámským, budhistickým atd.). Tento typ výchovy si klade za cíl formovat specifickou náboženskou identitu žáka. Učební osnovy jsou většinou v režii církví či náboženských společností. Náboženství je v tomto případě vyučováno jako předmět volitelný (Hanesová, 2011, s. 36–37).

Nekofesionální model výuky je primárně vytvořen státem a náboženská výchova je chápána jako součást vzdělávací politiky a státního školství. Hlavním cílem není budování cesty žáka k víře, ale seznámení s informacemi týkajícími se celého spektra jednotlivých náboženství v kulturním a historickém kontextu. Předmět bývá většinou vyučován jako předmět povinný. V současné době převažuje v Evropě model konfesionální, a to např. v Belgii, Rakousku, Maďarsku nebo v Itálii. Nekofesionální model pak nalezneme např. v Dánsku, Slovinsku nebo Estonsku (Hanesová, 2011, s. 36–37).

Česká republika se rovněž řadí ke státům, kde je náboženství vyučováno podle konfesionálního modelu výuky. Horák uvádí, že náboženství je vyučováno jako samostatný předmět na státních základních a středních školách, jako předmět volitelný, a to jestliže se k předmětu poskytovanému církví nebo náboženskou společností, která má právo vyučovat náboženství ve školách, přihlásí alespoň 7 žáků školy. Žáci mohou být z jednotlivých ročníků spojováni, nejvýše však do počtu 30 (Horák, 2011, s. 174).

Výuku náboženství na českých školách pak upravují zejména *Školský zákon. 561/2004 Sb. a Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnicích* v následujícím znění:

Školský zákon č. 561/2004 Sb. § 15

(1) Ve školách lze v souladu se zásadami a cíli vzdělávání podle § 2 vyučovat náboženství. Náboženství mohou vyučovat registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách,10) a to i společně na základě jejich písemné dohody.

(2) V základních a středních školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se vyučuje náboženství jako nepovinný předmět, pokud se k předmětu náboženství uskutečňovanému danou církví nebo náboženskou společností přihlásí ve školním roce alespoň 7 žáků školy. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy nebo více škol, nejvýše však do počtu 30 žáků ve třídě. Spojovat žáky z více škol k vyučování náboženství lze na základě smlouvy mezi příslušnými školami, která upraví rovněž úhradu nákladů spojených s tímto vyučováním.

(3) Vyučovat náboženství může v základním pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost dané školy, pověřený zástupce církve nebo náboženské společnosti, který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle zvláštního právního předpisu.2) Pověření vydává statutární orgán církve nebo náboženské společnosti, v případě římskokatolické církve statutární orgán příslušného biskupství.

Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících § 14

Učitel náboženství získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

a) v oblasti teologických věd,

b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo

c) v oblasti pedagogických nebo společenských věd a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou, zaměřeném na přípravu učitelů náboženství a akreditovaném pro další vzdělávání pedagogických pracovníků.

Se zajímavou myšlenkou týkající se výuky náboženství přichází Horák Zábaj (2011, s. 182), který se vzhledem k výuce náboženství v ČR vyjadřuje následovně: „Vzhledem ke zkušenosti některých pedagogů se přimlouváme za zavedení religionistiky, tj. nauky poskytující informace o světových náboženstvích, jako alternativy k výuce náboženství. V religionistice by byli žáci seznamováni s křesťanstvím, židovstvím, buddhismem, hinduismem, islámem, případně dalšími náboženskými systémy a jejich myšlením i etickými hodnotami jimi hlásanými.“

3.2 Náboženská tematika v RVP ZV

Pro lepší zasazení náboženské tematiky do celkového vzdělávacího procesu jsme se v předchozí části zabývali náboženstvím jako samostatným předmětem. Hlavním zaměřením této práce ovšem není výuka náboženství jako samostatného volitelného předmětu, ale výuka náboženské tematiky v hodinách OV, která je pro všechny žáky součástí povinného základního vzdělávání. Náboženská tematika prostupuje celým Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání, dále jen RVP ZV. Zmínky o ní můžeme najít v pojetích a cílech základního vzdělávání, v klíčových kompetencích, mezi průřezovými tématy, ve vzdělávacích oblastech a zde v konkrétních oborech.¹

3.2.1 Pojetí a cíle základního vzdělávání

Tato část RVP ZV obecně popisuje směřování a cíle základního vzdělávání na obou stupních. ZŠ. Podle ustanovení by škola měla žákům poskytnout tvůrčí a podnětné prostředí, které je postaveno na poznávání, respektování, rozvíjení konkrétních potřeb, možností a zájmů jednotlivých žáků. Rovněž by mělo být zajištěno, aby se výuka přizpůsobila všem žákům podle jejich individuálních potřeb, a to i s využitím podpůrných opatření, aby byli žáci schopni rozvíjet svůj potenciál na nejvyšší možné maximum. Zmíněny jsou zde rovněž cíle základního vzdělávání, které mají žáků pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence. Najdeme tu také cíle, které lze propojit s náboženskou tematikou, a to zejména v souvislosti s respektem a tolerancí. Konkrétně bych pak zmínila tyto cíle:

- *připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti;*
- *vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi;*

---

¹Při analýze RVP ZV bylo vycházeno z její poslední upravené verze, a to verze, která vstoupila v platnost v září 2023.

- *učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný (RVP ZV, 2023, s. 8–9).*

3.2.2 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence definuje RVP ZV (2023, s. 10) jako: *„Souhrn vědomostí, schopností postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“* Jejich úkolem je připravit žáky na další stupeň vzdělávání a uplatnění ve společnosti. K jejich utváření a rozvíjení by měly napomáhat všechny aktivity, které se ve škole uskutečňují. V základním vzdělávání jsou klíčové kompetence vymezeny takto: *kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní, kompetence digitální.* (RVP ZV, 2023, s. 10)

Pokud si jednotlivé kompetencí blíže rozebereme, přímé zmínky o náboženské tematice zde nenajdeme. Najdeme zde ale některé body, které můžeme s výukou náboženské tematiky určitě propojit, a to konkrétně v následujících kompetencích:

- *Kompetence komunikativní: „Na konci základního vzdělávání žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje.“*
- *Kompetence sociální a personální: „Na konci základního vzdělávání se žák podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.“*
- *Kompetence občanské: „Na konci základního vzdělávání žák respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí.“* (RVP ZV, 2023, s. 10–13)

3.2.3 Průřezová témata

Zmínky o náboženské tematice nalezneme jistě i mezi průřezovými tématy, která mají za úkol žákům poskytovat informace o významných problémech současného světa. Témata jsou na jednotlivých základních školách buď vyučována v rámci některých předmětů, nebo jsou zařazována jako předmět samostatný. Jsou realizována podle ŠVP jednotlivých škol a nemusejí být zařazena do každého ročníku. Je tedy jen na uvážení školy, jak s jejich rozložením do výuky naloží. Průřezová témata jsou konkrétně vymezena takto: *Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova*. S náboženskou tematikou pak dle mého názoru souvisí zejména témata: *Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Multikulturní výchova* (RVP ZV, 2023, s. 125).

Výchova demokratického občana má dle RVP ZV multikulturní a mezioborový charakter. Jedním z popsaných cílů je utváření aktivního postoje v obhajování lidských práv a svobod, což jistě znamená i svobod náboženských. V oblasti postojů a hodnot přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, solidarita, tolerance a odpovědnost, které stejně tak s náboženstvím souvisí. Výchova demokratického občana je úzce propojena s náboženskou tematikou i z toho důvodu, že dle RVP ZV má blízkou vazbu zejména na vzdělávací oblast Člověk a společnost, kde se občanská výchova spolu s dějepisem nachází (RVP ZV, 2023 s. 129).

Rovněž průřezové téma *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* velmi úzce souvisí se vzdělávací oblastí Člověk a společnost, a tedy s občanskou výchovou. Téma se zabývá především fungováním v evropské a globální sféře, tedy i sféře náboženské. Ukazuje a nabízí možnosti, které současný svět poskytuje. Zabývá se regionálními i národními kulturami, jenž úzce s náboženstvím souvisí. Téma si klade za cíl učit žáky překonávat stereotypy a předsudky, a to i ty náboženské. Prohlubuje znalosti a vědomosti potřebné pro pochopení ostatních kultur. Učí žáky pochopit a podporovat tradiční evropské hodnoty, mezi které náboženství bezpochyby patří (RVP ZV, 2023, s. 131).

Nejhojněji je náboženská tematika zastoupena v průřezovém tématu *Multikulturní výchova*. Pracuje totiž zejména s pojmy kultura, tradice, hodnota,

rozmanitost, etnikum, které s náboženskou tematikou určitě souvisí. Téma usiluje především o poznání vlastního kulturního zakotvení žáka a pochopení sociokulturních odlišností ostatních. Multikulturní výchova se rovněž zabývá mezilidskými vztahy ve škole. Poukazuje na to, že škola je prostředí, kde se setkávají žáci a učitelé z různého sociálního a kulturního zázemí, a tedy i různého náboženského vyznání. I proto by zde mělo být zajištěno pozitivní klima, ve kterém se všichni budou cítit rovnocenně. Nikomu nebude ubližováno či netolerováno jeho přesvědčení či životní postoje a hodnoty. Multikulturní výchova by měla především žákům ukázat, že všichni lidé nejsou stejní. Upozornit na to, že odlišnosti jsou ve společnosti zcela normální a pokusit se odstranit nepřátelství a předsudky k novému a nepoznanému (RVP ZV, 2023, s. 132).

3.2.4 Vzdělávací oblast Člověk ve společnosti

RVP ZV se skládá z několika vzdělávacích oblastí, ve kterých jsou dále zahrnuty konkrétní vzdělávací obory. Náboženská tematika je nejhojněji zastoupena ve vzdělávací oblasti Člověk ve společnosti obsahující dva vzdělávací obory, a to dějepis a občanskou výchovu. Hned v úvodu oblast definuje své směřování, které dle mého názoru souvisí právě i s náboženskou tematikou. Oblast má za cíl vybavit žáka znalostmi a dovednostmi, které jsou potřebné pro fungování v demokratické společnosti. Žáci se mají seznámit s dějinnými, sociálními, historickými a kulturními aspekty života lidí v jejich rozmanitosti, proměnlivosti a ve vzájemných souvislostech. Pozornost je zaměřena také na prevenci proti projevům rasismu, extremismu a xenofobie. Oblast by rovněž měla učit žáka tolerovat a respektovat lidská práva a rovnost mužů a žen. V neposlední řadě si klade za cíl vytvářet u žáků pozitivní občanské postoje a hodnoty, na kterých má být postavena současná demokratická společnost (RVP ZV, 2023, s.53).

Cílové zaměření oblasti, které vede k rozvoji a utváření klíčových kompetencí, souvisí s náboženskými tématy zejména v propojení s tolerancí a respektem k ostatním, a to konkrétně v těchto bodech:

- *rozvíjení orientace v mnohotvárnosti historických, sociokulturních, etických, politických, právních a ekonomických faktů tvořících rámec každodenního života; k poznávání a posuzování každodenních situací a událostí ve vzájemných vazbách a širších souvislostech včetně souvislostí mezinárodních a globálních*

- *úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společenství*
- *rozpoznávání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití; ke zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci*
- *utváření vědomí vlastní identity a identity druhých lidí, k rozvíjení realistického sebepoznávání a sebehodnocení, k akceptování vlastní osobnosti i osobnosti druhých lidí (RVP ZV, 2023, s.54).*

3.3 Náboženská tematika ve výchově k občanství

Jak již bylo výše zmíněno, vzdělávací obor výchova k občanství nalezneme spolu s dějepisem ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Dle RVP ZV se tento předmět snaží především o to, aby se žáci dokázali orientovat v sociální realitě a byli schopni zařadit se do společenských náležitostí a vazeb. Předmět má rovněž sloužit k poznávání různých druhů lidských osobností a zároveň osobnosti vlastní. Dále žáky informuje o vztazích v rodině a širších společenstvích, o hospodářském životě a rozvíjí jejich orientaci ve finančním světě. Představuje žákům role důležitých politických institucí a orgánů, včetně vojenských aktivit, a ukazuje možné způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Podporuje rozvoj občanského a právního vědomí žáků, posiluje jejich smysl pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje je k aktivní účasti na životě demokratické společnosti (RVP ZV, 2023, s. 53).

RVP ZV rozděluje dále výchovu k občanství do pěti vzdělávacích oblastí, které obsahují učivo, které by měli žáci projít. Nachází se zde očekávané výstupy, které by měli být schopni žáci na konci základního vzdělávání splnit. Pro žáky, kteří při svém vzdělávání využívají systém podpůrných opatření, pak slouží upravená minimální doporučená úroveň těchto výstupů. Vzdělávací oblasti jsou pro výchovu k občanství dle RVP ZV definovány v následujícím znění: *Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Člověk, stát a hospodářství, Člověk, stát a právo, Mezinárodní vztahy, globální svět* (RVP ZV, 2023, 59–63).

V této části práce se zaměříme na výše zmíněné vzdělávací oblasti RVP ZV a pokusíme se v nich zachytit zmínky o náboženské tematice.

Člověk ve společnosti

Tato oblast se soustředí zejména na pochopení života v současné společnosti a schopnost začlenění se do ní. Co se týče zmínek o náboženské tematice, určité prvky zde jistě najdeme, a to zejména v učivu: *kulturní život, lidská setkání a zásady lidského soužití*. Učivo *kulturní život* obsahuje pojmy jako rozmanitost kulturních jevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice, které s náboženstvím souvisí, protože náboženství je neodmyslitelně součástí kultury naší společnosti. Učivo *lidská setkání* je s náboženskou tematikou spojeno zejména v bodech: rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost a lidská solidarita. *Zásady lidského soužití* pak řeší morálku a mravnost, svobodu a vzájemnou závislost, tedy např. i morálku a svobodu náboženskou. (RVP ZV, 2023, s.59)

Z očekávaných výstupů a minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření můžeme s náboženskou tematikou spojit následující výstupy:

- *VO-9-1-05 objasní potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí, zaujímá tolerantní postoje k menšinám*
- *VO-9-1-06 rozpoznává netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti*
- *VO-9-1-06p je seznámen s nebezpečím rasismu a xenofobie*
- *VO-9-1-05p respektuje kulturní zvláštnosti, názory a zájmy minoritních skupin ve společnosti (RVP ZV, 2023, s. 59).*

Člověk jako jedinec

Tato oblast se orientuje na psychickou stránku jedince. Má žáka seznámit s učivem: *podobnost a odlišnost lidí, vnitřní svět člověk a osobnostní rozvoj*. Zahrnutý jsou zde především procesy jako myšlení, vnímání, prožívání, jednání, sebehodnocení atd. Souvislost s náboženskou tematikou jsem zde našla jen okrajově, a to v učivu *vnitřní*

svět člověka, které uvádí jako jeden z bodů stereotypy v posuzování druhých lidí, kam můžeme určitě zařadit i stereotypy náboženské. V očekávaných výstupem jsem žádné zmínky, které by mohly s náboženskou tematikou souviset nenašla (RVP ZV, 2023, s.60).

Člověk, stát a hospodářství

Dle RVP ZV se jedná o oblast zaměřující se na ekonomickou sféru společnosti. Žáci se zde setkávají s učivem: *majetek a vlastnictví, peníze, hospodaření, banky a jejich služby a principy tržního hospodaření*. Tato oblast tedy dle mého názoru s výukou náboženské tematiky nijak nesouvisí (RVP ZV, 2023, s. 60–61).

Člověk, stát a právo

Jedná se o poměrně obsáhlou oblast zahrnující širokou škálu témat. Propojení s náboženskou tematikou zde můžeme spatřovat v učivu: *principy demokracie a lidská práva*. *Principy demokracie* ukazují dětem znaky demokratického způsobu rozhodování, kam jistě patří i rozhodnutí týkající se víry a náboženství. Žáci se dále zabývají základními lidskými právy, a tedy i právy náboženskými zmíněnými v předchozích kapitolách (RVP ZV, 2023, s.62).

Z očekávaných výstupů a minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření můžeme s náboženskou tematikou spojit následující výstupy:

- *VO-9-4-05 přiměřeně uplatňuje svá práva včetně práv spotřebitele a respektuje práva a oprávněné zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod*
- *VO-9-4-08 dodržuje právní ustanovení, která se na něj vztahují, a uvědomuje si rizika jejich porušování*
- *VO-9-4-04pvyjmenuje základní práva a povinnosti občanů*
- *VO-9-4-08puvědomuje si rizika porušování právních ustanovení a důsledky protiprávního jednání* (RVP ZV, 2023, s.61–62).

Mezinárodní vztahy, globální svět

Poslední vzdělávací oblast ukazuje žákům srovnání naší společnosti se společnostmi evropskými i globálními. Náboženská tematika prostupuje dle mého názoru celou oblastí, protože informace vztahující se k vyznání a religiozitě jednotlivých zemí bývají často součástí probírané látky. Najít zde můžeme učivo *evropská integrace a globalizace* (RVP ZV, 2023, s. 62–63).

Co se týče očekávaných výstupů a minimální doporučené úrovně pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření lze zmínit zejména výstupy, které se dotýkají práv a globálních problémů, tedy i práv a globálních problémů náboženských:

- *VO-9-5-02 uvede některé globální problémy současnosti, vyjádří na ně svůj osobní názor a popíše jejich hlavní příčiny i možné důsledky*
- *VO-9-5-03 objasní souvislosti globálních a lokálních problémů* (RVP ZV, 2023, s. 62).

4 NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA V UČEBNICÍCH OV

Tato část práce se zaměří na to, jak náboženskou tematiku zpracovávají učebnice občanské výchovy, které jsou opatřeny doložkou MŠMT a jsou tedy vytvořeny v souladu s RVP ZV. Podle pravidelně aktualizovaného seznamu vydávaného MŠMT se v současné době jedná o tři učebnicové řady, a to učebnice nakladatelství FRAUS, Nová škola a učebnice nakladatelství SPL – Práce. (MŠMT, 2024) V této kapitole se tedy pokusím jednotlivé učebnice prostudovat a zmapuji, v jaké četnosti, rozsahu a jakými způsoby je tematika zachycena.

4.1 Učebnice nakladatelství FRAUS

Jedná se o velmi často používanou učebnici občanské výchovy na českých školách. Nejnovější verze vyšla v letech 2013 (8. ročník), 2014 (9. ročník), 2018 (6. ročník) a 2019 (7. ročník), v roce 2021 pak byla upravena na sérii hybridní doplněnou o informace o občanství, právní ochraně, volbě povolání, hospodaření a globálním světě. Důraz je zde kladen na rozvoj klíčových kompetencí a průřezových témat. Často tu také nalezneme odkazy na mezipředmětové vztahy. Učebnice se mimo jiné zaměřují se na projektovou výuku a práci žáků ve skupinách. Na konci jednotlivých kapitol nalezneme přehledná shrnutí v podobě pojmových map nebo ohlédnutí za kapitolou. Pro učitele slouží metodická příručka. Učebnici nalezneme rovněž v interaktivní verzi. V jednotlivých ročnících jsou pak vždy dominantní konkrétní témata. Při své práci s učebnicemi jsem vycházela z verzí z let 2018 a 2019.

6. ročník

V učebnici pro 6. ročník zmínky o náboženské tematice povětšinou nenajdeme. Nejobsáhlejší část se zaměřuje na fungování v rodině, pozornost je dále věnována informacím o domově, naší vlasti a historii. Největší oblast o náboženství bychom mohli nalézt v kapitole s názvem *Miniúvod do lidských práv*. Upozorňováno je zde na to, že každý člověk na zemi je sice jiný, ale i tak se lidé v něčem podobají. Učebnice podotýká, že kupodivu náboženství, která se o mnohé přou dokážou mít společné pohledy na určité záležitosti. V případě judaismu, křesťanství a islámu upozorňují např. na postavu královny ze Sáby. Ostatní velice drobné odkazy na náboženskou tematiku pak souvisí

s různými svátky, místy a postavami z české historie. Samostatnou kapitolu pojednávající o náboženství zde ovšem nenajdeme (Janošková, Ondrášková, Brom a kol., 2018, s.84).

7. ročník

Občanská výchova pro 7. ročník je už co se náboženské tematiky týká o něco bohatší. Konkrétní zmínky se objevují v oblasti *Člověk a kultura*, kde jsou mu věnovány kapitoly *Víra a náboženství* a *Nejstarší formy náboženství*. V kapitole *Víra a náboženství* jsou žáci seznamováni s tím, že každá lidská společnost má svoji duchovní kulturu, jejíž součástí je náboženství. Jsou zde postupně představena nejčastější světová náboženství, a to křesťanství, judaismus a islám. Okrajově pouze zmínka o hinduismus a budhismu. Rozebírány jsou zejména pojmy, které k náboženstvím neodmyslitelně patří, a to např.: Bible, Desatero, Korán, Pět pilířů islámu, Vědy atd. Zmíněny jsou rovněž postavy, se kterými náboženství spojujeme: Ježíš Kristus, Mojžíš, prorok Mohamed a Alláh. Nachází se zde i celá řada úkolů a otázek pro žáky, jako např.: *Najdi ve slovnících pojmy evangelium a monoteismus. Nakresli jednoduchý komiks o vzniku světa. Vyjmenuješ nějaké filmy s náboženskou tematikou? Vyber si jednu z církví a získej o ní co nejvíce informací a materiálů.* Kapitulu rovněž doplňují názorné ilustrace kříže, Davidovy hvězdy, křesťanského chrámu či mešity (Brom, Janošková, Ondrášková a kol. 2019, s. 33–35).

Kapitola *Nejstarší formy náboženství* přivádí žáky k polemizování nad otázkou, co stálo na počátku náboženství. Představována je známá teorie, že si lidé nedokázali vysvětlit některé věci z každodenního života. Když začali ale naplno využívat zemědělství, chtěli si naklonit jednotlivé živly, a tak jim začali přinášet nejrůznější oběti. Tak vznikly jednotlivé kulty bouřky, ohně, slunce atd., které byly později spojovány s konkrétními bohy. Dále jsou v kapitole pomocí obrázků a popisů představeny formy náboženství: animismus, fetišismus a totemismus. Další část je věnována mýtům, pomocí kterých si lidé předávali moudrost mezi jednotlivými generacemi. Žákům jsou rovněž pokládány otázky týkající se jmen řeckých a římských bohů. Na samém konci kapitoly se mají žáci zamyslet nad tím, proč se znovu vrací nejstarší formy náboženství, přičemž zmíněn je konkrétně šamanismus a druidismus. Nepřímé poznámky o náboženství nalezneme v učebnici v souvislosti s uměním, potřebami, majetkem a vlastnictvím či s odkazem na

zjednodušenou verzi Všeobecné deklaráce lidských práv (Brom, Janošková, Ondrášková a kol. 2019, s. 33–35).

8. ročník

V učebnici Občanská výchova pro 8. ročník naopak náboženskou tematiku téměř nenalezneme. Přímo se jí nezaobírá žádná z kapitol, které jsou zaměřeny převážně na osobnost, psychické procesy a stavy a základy práva v České republice. V kapitole s názvem *Základy práva v České republice* bychom přeci jen nepatrné zmínky o náboženské tematice nalézt mohli, protože se zabývá Listinou základních práv a svobod, která zaručuje svobodu vyznání a nediskriminování na základě náboženského vyznání, v konkrétním znění pak tato práva uvádím výše na začátku kapitoly *Náboženství a náboženská tematika ve výuce* (Urban a Krupová, 2013, s. 81)

9. ročník

Dominantním tématem učebnice Občanská výchova pro 9. ročník je téma právo. Kapitoly se zabývají občanským právem, trestním právem a také právem rodinným. Velká část knihy je věnována také pomoci s volbou povolání. Přímé zaměření na náboženskou tematiku zde opět nenajdeme, nepřímo na ní ale narazíme v poslední kapitole s názvem *Globální svět*. V rámci výuky o globálních problémech je žákům představeno 17 cílů udržitelného rozvoje vydaných v roce 2015 OSN. Jedná se o projekt, jehož záměrem je splnit cíle jako např. konec chudoby, konec hladu, kvalitní vzdělávání, rovnost mužů a žen atd., které mají být splněny do roku 2030, aby učinily náš svět spravedlivější a udržitelnější. Jedním z cílů je zde i méně nerovnosti, tedy i nerovnosti v přístupu k jednotlivým náboženstvím (Urban, Friedel, Krupová a kol., 2014, s. 90).

4.2 Učebnice nakladatelství Nová škola

Pravděpodobně druhou nejhojněji využívanou učebnicovou sadou pro výuku je sada knih *Výchova k občanství 6,7,8,9* od nakladatelství Nová škola. Osobně jsem pak analyzovala učebnice z roku 2010 (6. a 7. ročník), 2011 (8. ročník) a 2013 (9. ročník). Nová škola se pokouší o propojení učiva s praktickým životem a také se snaží žáky podnítit k tomu, aby vycházeli ze svých zkušeností. Učebnice jsou velmi kvalitně graficky zpracovány. Obsahují odkazy na mezipředmětové vztahy, opakovací úkoly, zajímavosti

o probíraném učivu, slovníček cizích pojmů či tipy na práci s internetem. Žáci mají možnost pracovat rovněž s interaktivní verzí učebnice, která je doplněna o interaktivní cvičení, webové odkazy nebo audio nahrávky.

6. ročník

Stejně jako v učebnici nakladatelství Fraus je v 6. ročníku Výchovy k občanství od Nové školy dominantním tématem rodina. Dále zde najdeme kapitoly zaměřené na občanství, a to jak v rámci obce, kraje, státu, dokonce i v rámci světovém. Kapitoly zaměřené přímo na náboženskou tematiku zde nenajdeme. Např. ale v kapitole s názvem *Pravidla pomáhají chránit*, můžeme náboženskou tematiku opět propojit v souvislosti s lidskými právy a Všeobecnou deklarací lidských práv zmiňovanou výše. Další nepatrné zmínky o náboženské tematice rovněž nalezneme v souvislosti se svátky, životem ve státě nebo tolerancí (Skácelová a Mrázová, 2010).

7. ročník

Výchova k občanství pro 7. ročník obsahuje širokou škálu témat. Celé kapitoly nebo delší pasáže o náboženství se zde nenachází, najdeme ho ale jako součást některých kapitol. Znovu ho můžeme propojit v souvislosti s lidskými právy, a to v kapitole *O lidských právech*. Žáci se zde seznamují se základními lidskými právy, blíže je popsána již několikrát zmiňovaná Všeobecná deklarace lidských práv. Celý úsek je tu také věnován specifickým právům, která se dle učebnice týkají skupin lidí, které jsou nejvíce ohroženy. Mezi ty jsou řazeny právě příslušníci různých náboženských vyznání, uprchlíci či národnostní menšiny. Pozornost je věnována i porušování lidských práv, která jsou spojena s předsudky. Zmíněny jsou zde např. předsudky na základě barvy pleti, pohlaví, rasy či právě náboženského vyznání. Žáci se mají rovněž zamyslet nad původem a kořeny těchto předsudků. Celý odstavec se pak věnuje náboženské nesnášenlivosti. Kniha žákům popisuje, že v dějinách nalezneme hodně příkladů, kdy byli lidé kvůli rozdílnému náboženskému vyznání pronásledováni, a dokonce se kvůli němu vedly války. Jako nejznámější případ je zde demonstrován antisemitismus a s ním spojený holocaust. Upozorňováno je i na to, že i přesto náboženská nesnášenlivost nevymizela. Stručnější zmínky o náboženství pak v učebnici najdeme např. v souvislosti s duchovní kulturou, kam patří náboženské vyznání. Dále pak ve spojení s kulturními

zvyklostmi, kde je zmíněn např. čtyřicetidenní půst, který dodržují někteří věřící před Velikonocemi. Náboženský tematika je zmíněna i v části věnované globálním problémům, kam jsou zařazeny války, které mají nejčastěji národní, náboženské či politické příčiny (Lunerová, Štěrbá a Svobodová, 2010, s. 31–54).

8. ročník

Učebnice výchovy k občanství pro 8. ročník obsahuje opět širokou škálu témat, kdy dominujícími kapitolami jsou *Člověk a osobnost* a *Člověk ve státě*. Náboženská tematika se zde samostatně neobjevuje, i v rámci jiných témat ji pak najdeme minimálně. Zmínit ji můžeme pouze souvislosti s kapitolou, která se zabývá růzností lidí, a pojednává o pojmech tolerance a stereotyp, které vztahuje i k náboženství. Jiné poznámky související s náboženskou tematikou jsem v učebnici pro 8. ročník nenalezla (Lunerová, Štěrbá a Svobodová, 2011, s. 37).

9. ročník

Velice obsáhle je náboženství zastoupeno v učebnici *Výchova k občanství pro 9. ročník*, kde hned úvodní kapitola nese název *Člověk a náboženství*. Na úvod kapitoly je žákům nastíněna definice náboženství a rozdělení náboženství na monoteistická a polyteistická, zmíněn je opět i pojem *náboženská tolerance*, respektive netolerance, která ve světě přináší řadu konfliktů. V jednotlivých podkapitolách jsou postupně představována jednotlivá náboženství, a to konkrétně judaismus, křesťanství, islám, hinduismus, buddhismus, nová náboženská hnutí a zmíněn je také extremismus s fanatismus. Každému náboženství jsou věnovány minimálně dvě strany a jsou tedy představeny poměrně podrobněji než v učebnici nakladatelství FRAUS.

V **judaismu** jsou rovněž popsány základní pojmy jako: Tóra, rabín, synagoga, sedmiramenný svícen či Davidova hvězda. Navíc jsou žáci seznámeni s židovským kalendářem a tradičními svátky jako jsou Jom kipur (Den smíření), Roš ha-šana (Nový rok, Pesach, Šavuot (Svátek týdnů), Sukot (Svátek stánků), Chanuka (Svátek světla) a Purim (Svátek losů). Nachází se tu i úkoly pro žáky, kdy mají např. zjistit, zda se v jejich městě nachází synagoga a jaký plní účel či kdo je zemským rabínem v České republice. (Laicmanová, 2013, s. 6–7)

Nejrozšířenější náboženství světa, a tedy **křesťanství**, je žákům představováno v souvislosti s Biblí a Starým a Novým zákonem, Bohem a Ježíšem Kristem. Žáci se dozvídají, že se postupem času vytvořilo několik církví, které se od sebe částečně odlišují. Konkrétně je zmíněna církev římskokatolická, protestantská a pravoslavná. Pozornost je zaměřena i na křesťanské svátky, které jsou pro žáky v tomto případě jistě známější, a to na Vánoce, Velikonoce a Letnice. Nechybí opět úkoly, ve kterých mají např. žáci zjistit, kde sídlí papež a jak se jmenuje nebo co znamená Urbi et orbi (Laicmanová, 2013, s. 8–9).

Na úvodu kapitoly pojednávající o **islámu** nalezneme úryvek z Koránu. Blíže je vysvětleno pět pilířů víry, které musí muslimové respektovat a dodržovat. Ilustrace ukazují mešitu, minaret a největší islámské poutní místo Mekku. Představeny jsou základní muslimské tradice a zvyky, jako např. že by se každý muslim měl modlit pětkrát denně a dodržovat při tom daná pravidla. Neměl by jíst vepřové maso, pít alkohol a užívat drogy. Manželství pak smí muslim uzavírat s více než jednou ženou, maximálně však se čtyřmi (Laicmanová, 2013, s. 10–11).

Kapitola věnovaná **hinduismu** zdůrazňuje, že hinduistou se člověk nestává, ale rodí, a to narozením do jedné ze čtyř kast: bráhmani (kněží), kšatrijové (bojovníci), vajšiové (obchodníci, řemeslníci a zemědělci) šúdry (služebníci a dělníci). Na ilustracích je vyobrazena trojice hlavních hinduistických bohů Brahma, Šiva a Víšnu. Při diskusi mají pak žáci vyjádřit svůj názor na reinkarnaci či mají zjistit, ve které části světa je hinduismus nejrozšířenější. Na konci kapitoly nalezneme slabiku óm, která se používá při meditaci a je symbolem štěstí (Laicmanová, 2013, s. 12–13).

Učebnice spojuje **buddhismus** se životem a učením Buddha, jehož učení se nazývá dharma. Žákům jsou poskytnuty informace o Čtyřech vznešených pravdách, a to o pravdě o utrpení, pravdě o vzniku utrpení, pravdě o vyznání utrpení a pravdě o cestě vedoucí ke konci utrpení. Dále je představen pojem sansára, který je cílem buddhismu, a znamená vysvobození z nekonečného koloběhu znovuzrození. Žáci mají za úkol zjistit, zda dalajlama někdy navštívil Českou republiku (Laicmanová, 2013, s. 14–15).

V poslední kapitole věnující se náboženství se setkáváme s dalšími náboženstvími a novými náboženskými hnutími. Krátce je zde vysvětlen **šintoismus**, **konfucianismus** a **taoismus**. V souvislosti s novými náboženskými hnutími pak mají žáci za úkol některá

vyhledat a pokusit se rozlišit mezi pojmem náboženské hnutí a sekta. Vysvětleny jsou i pojmy extremismus a fanatismus, kdy se právě někteří členové náboženských skupin mohou chovat fanaticky a extremisticky a jsou pak pro společnost nebezpeční. Zmíněny jsou pak některé konkrétní projevy, které by měli žáci považovat za podezřelé, jako např.: pokud uskupení hlásá netoleranci, vyžaduje odtržení členů od přátel či rodiny, vyznačuje se tajnůstkářením či se staví proti uznávaným morálním hodnotám (Laicmanová, 2013, s. 15–16).

4.3 Učebnice nakladatelství SPL – Práce

Třetí učebnicovou řadou učebnic OV s doložkou MŠMT je sada knih nakladatelství SPL – Práce. Jedná se o řadu, která je doložkou opatřena nejkratší dobu, čemuž odpovídá i fakt, že je velmi těžko sehnatelná. Při své praxi jsem se s ní doposud nesešla, rovněž neznám ve svém okolí nikoho, kdo by tyto učebnice ve výuce využíval. Řada vycházela postupně v rozpětí několika let, a to konkrétně 2015 (6. ročník), 2017 (7. ročník), 2019 (8. ročník) a 2022 (9. ročník). Ke každé učebnici je žákům k dispozici pracovní sešit, pro jednodušší orientaci v učebnici slouží pak učitelům metodická příručka. Celou řadu provází žáky skupina spolužáků, která je vždy znázorněna na obálce knihy. Ty jsou dle mého názoru přehledně graficky zpracovány, obsahují zajímavé otázky a úkoly pro žáky. Setkáme se i s piktogramy, které umožňují snadnější orientaci. Na druhou stranu jsou ale učebnice velice obsáhlé a skládají se z velkého množství textu, to i ve srovnání s učebnicemi výše zmiňovaných nakladatelství. Osobně bych učebnici využila spíše pro výuku v odpovídajících ročnících víceletých gymnázií.

6. ročník

Stěžejními tématy 6. ročníku jsou i v této učebnici obdobně domov a rodina, naše vlast a obec region a země. Samostatné úseky zaměřené na náboženství zde nenalezneme, místy se ale objevuje v rámci některých témat. Poměrně podrobně je v rámci výuky o Vánocích rozebráno křesťanství. Žáci jsou seznamováni zejména s podobou křesťanského kostela, a to jak katolického, tak protestantského. Na ilustracích jsou vyobrazena konkrétní místa v kostele jako: lavice, oltář, zpovědnice, kůr, zvonice, sakristie atd. Dále je žáků krátce převyprávěn příběh o narození Jezulátka

v městě Betlémě. Popsány jsou některé vánoční zvyky a tradice a na konci kapitoly žáci naleznou otázky a úkoly k opakování (Valenta, Müller, Havlínová, 2015, s. 57–58).

7. ročník

Učebnice 7. ročníku se orientuje zejména na témata jako majetek a bohatství, kultura a její rozvíjení a nejobsáhlejší část věnovanou právu ve státě. Výklad o náboženství zatím nenajdeme ani v této učebnici, opět se zde ale vyskytují nepatrné zmínky v rámci ostatních témat. Konkrétně je náboženství zmiňováno v rámci výuky o nehmotné kultuře, na obrázcích jsou žákům představeny některé kostely a katedrály, jako např. katedrála svaté Barbory v Kutné Hoře, katedrála svatého Víta v Praze či menší kostelík svatého Jana Nepomuckého v Lužnici. Žádné další poznámky vztahující se k náboženství jsem ale v učebnici nenašla (Valenta, Müller, Havlínová, 2015, s. 75–76).

8. ročník

Dominantním zaměřením 8. ročníku jsou témata, která se vztahují k psychologii, a to např. komunikace, mezilidské vztahy, smysl života atd. Náboženskou tematiku zde můžeme nalézt v souvislosti s lidskými právy, a to s již několikrát zmiňovanou Všeobecnou deklarací lidských práv, konkrétně s článkem 18, který zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženství. V poslední kapitole s názvem Člověk poznává svět je náboženstvím věnována poměrně obsáhla dvojstrana. Jednotlivá náboženství jsou představována v krátkých odstavcích obsahující základní informace o Křesťanství, islámu, hinduismu, buddhismu a judaismu. Zvláštní část je věnována architektuře, kdy jsou na konci kapitoly fotografie objektů spojených se zmiňovanými náboženstvími. V rámci křesťanství se jedná o Kostel Panny Marie ve vsi Záblatíčko v jižních Čechách, Islámu o Modrou mešitu sultána Ahmeda v Istanbulu, hinduismu o Stupňovitou věž vimana chrámu Mahabalipuram na pobřeží jižní Indie, buddhismu o Pagodu Seokgatap v chrámu Bulguksa v Jižní Koreji, nakonec v rámci judaismu o Staronovou synagogu v Praze. Pro představu jsou u náboženství uvedena konkrétní čísla věřících, kdy dominuje křesťanství s celkovým počtem zhruba 2,1 miliardy věřících (Valenta a Müller, 2019, s. 92, 120–121).

9. ročník

Poslední z učebnic přináší širokou škálu témat, a to např. právní a ekonomické vztahy, svět a Evropa, sociální vztahy či výchova k demokracii. Celá druhá kapitola knihy je věnována náboženství. Žáci se dozvídají, že náboženství provází člověka od počátku jeho existence a ovlivňuje osobní i společenský život všech. Jedná se o jedno z možností, jak chápat svět kolem sebe, existenci člověka, vesmír, smysl života atd. Na úvod jsou zmíněny rané formy náboženství jako např. animismus, démonismus, fetišismus a totemismus. Dále už je pozornost zaměřena na jednotlivá světová náboženství. Detailněji je rozebíráno právě učivo z konce 8. ročníku. Žákům jsou představovány judaismus, křesťanství, orientální náboženství a islám a s nimi již několikrát zmiňované osoby, pojmy, svátky a tradice. V rámci úkolů se mají žáci zamyslet nad tím, jakou úlohu hraje náboženství v životě věřícího člověka. Dále mají uvést příklady dodržování náboženských tradic, konkrétní stavby související s náboženstvím v jejich regionu či se pokusit nastínit, jak se náboženství může promítnout do módy či životního stylu. Je zde i *detektivní úkol*, ve kterém mají žáci vypátrat význam slov *Armageddon*, *Sunna*, *Golgota* či *Talmud*. Jako shrnutí ke kapitole poslouží brainstorming a tvůrčí psaní, kdy mají žáci říkat vše, co je napadne, když se řekne *náboženská sekta*, *náboženská tolerance*, *extremismus*, *fanatismus* a citová odolnost. Poté se mají z některých výrazů pokusit sestavit krátkou slohovou práci (Valenta a Müller, 2022, s. 15–19).

5 NÁBOŽENSKÁ TEMATIKA V ŠVP VYBRANÝCH ŠKOL

V této kapitole se podrobně zaměříme na konkrétní dokumenty škol, ve kterých bude realizována výzkumná část práce. Prozkoumány budou části školních vzdělávacích programů, které se významněji a přímo vztahují k výuce náboženské tematiky v rámci občanské výchovy. Analyzovány budou ŠVP třech škol v Jihočeském kraji, které jsou volně přístupné na stránkách jednotlivých škol. Nejprve se vždy krátce zaměřím na stručnou charakteristiku konkrétní školy a dále pak na realizaci náboženské tematiky v konkrétním ŠVP.

5.1 ZŠ Linecká

První vybranou školou je ZŠ Linecká v Českém Krumlově. Dle informací, které poskytují webové stránky školy, se jedná o budovu s historickou tradicí fungující již od konce 19. století. Škola je vybavena všemi 9. ročníky a optimálně pojme okolo 400 žáků. Dle ŠVP se zaměřuje zejména na rozvíjení spolupráce s rodiči žáků a jinými subjekty v rámci města. Důraz je kladen na mezinárodní spolupráci s partnerskými městy. Škola se rovněž žákům snaží poskytnout různé mimoškolní aktivity v rámci školních kroužků (ŠVP ZŠ Linecká, 2019, s. 2).

Tematika náboženství v ŠVP ZŠ Linecká

Dle ŠVP ZŠ Linecká je občanská výchova realizována jednu hodinu týdně od 6. do 9. ročníku. Vede žáky k tomu, aby se na základě všech získaných poznatků a dovedností orientovali v současném světě, aby se aktivně zapojili do života demokratické společnosti. Náboženskou tematiku nalezneme nejhojněji v učivu pro 7. ročník, a to v souvislosti s učivem: *kultura, víra a náboženství, lidská práva a pojmy svoboda morálka a mravnost*. V rámci plnění očekávaných výstupů jsou zde ke zmiňovanému učivu uvedeny tyto:

- *rozliší druhy kultury hmotné a duchovní*
- *vymezí základní rozdíly mezi monoteistickými (judaismus, křesťanství a islám) a polyteistickými (hinduismus, buddhismus) náboženstvími, chápe kulturní rozdíly z nich vyplývající*

- *chápe význam rasových, národnostních a kulturních odlišností*
  - *rozpozná projevy intolerance k menšinám u sebe i v okolí*
  - *vyjmenuje základní dokumenty z oblasti lidských práv*
  - *vysvětlí pojmy svoboda a autorita, morálka a mravnost*
  - *uvědomuje si význam Všeobecné deklarace lidských práv*
- (ŠVP ZŠ Linecká, 2019, 68–69)

5.2 ZŠ a MŠ Sepekov

Druhou analyzovanou základní školou je ZŠ a MŠ Sepekov, která rovněž poskytuje vzdělání od 1. do 9. ročníku a počtem žáků se řadí mezi malé školy. Zaměření školy je všeobecné a mimo samotnou výuku je zde usilováno o fungování mimoškolních aktivit, jako např. vánoční slavnost, jarmarky, společné akce žáků a rodičů, ples atd. Blíže spolupracuje i s regionálními institucemi jako Sokol Sepekov či SDH Sepekov (ŠVP ZŠ a MŠ Sepekov, 2023, s. 7–8)

Tematika náboženství v ŠVP ZŠ a MŠ Sepekov

I v této základní škole je předmět občanská výchova realizován jednu hodinu týdně od 6. do 9. ročníku. Dle ŠVP je největší důraz kladen na vytváření postojů žáka, jeho začleňování do společenských vztahů a vazeb. Rovněž jsou žáci seznámeni s možnostmi zapojení se do občanského života a učí se přebírat zodpovědnost za svoje činy, názory chování a jednání. Na rozdíl od ZŠ Linecká v ŠVP ZŠ a MŠ Sepekov samostatně učivo náboženství, víra atd. překvapivě nenalezneme. Náboženská tematika je zde pravděpodobně vyučována v rámci učiva kulturní život, kulturní hodnoty, kulturní tradice a kulturní instituce a hmotné a duševní vlastnictví v 7. ročníku. ŠVP výstupy v rámci námi pozorované náboženské tematiky, které by měly vést k naplnění RVP výstupů, jsou zde zaznamenány následovně:

- *respektuje kulturní zvláštnosti, odlišné názory a způsoby chování lidí*
  - *zaujímá tolerantní postoj k menšinám, z kulturní nabídky si vybírá podle svých zájmů*
  - *orientuje se v různých formách vlastnictví, a to včetně vlastnictví duševního*
- (ŠVP ZŠ a MŠ Sepekov, 2023, s. 180–182)

5.3 ZŠ a Gymnázium Vodňany

ZŠ a Gymnázium Vodňany funguje jako celek tří sloučených celků, a to Gymnázia Vodňany, ZŠ v Alšově ulici a ZŠ v ulici Bavorská. Celková kapacita školy čítá něco okolo 990 žáků. Škola se snaží zejména o využití digitálních technologií a výukových software. Velký důraz klade také na mezinárodní spolupráci, a to zejména v rámci dotačních programů EU. V rámci programu *eTwinning*, který spojuje evropské školy v bezpečném virtuálním prostředí pak zdůrazňuje především rozvíjení znalostí cizího jazyka a komunikačních dovedností, prohlubování znalosti digitálních technologií či začlenění inovativních a tvůrčích pedagogických postupů do výuky. (ŠVP ZŠ a Gymnázia Vodňany, 2023, s. 7–12)

Tematika náboženství v ŠVP ZŠ a Gymnázia Vodňany

ŠVP nesoucí název *Škola pro život* charakterizuje občanskou výchovu jako předmět zaměřující se zejména na znalosti a dovednosti potřebné pro aktivní zapojení do života demokratické společnosti. Předmět má sloužit k orientaci v osobním, citovém, rodinném a občanském životě. Předává znalosti potřebné k osvojení mezilidské komunikace, společenského styku, finanční gramotnosti, chování při mimořádných událostech atd. I v tomto ŠVP je nejvyšší podíl náboženské tematiky umístěn do 7. ročníku. V souvislosti s náboženskou tematikou se zde setkáváme s učivem *kultura, víra a náboženství, kulturní instituce, vlastnictví, lidská práva, rovnost/nerovnost a svoboda*. V dalších ročnících zaměření a odkazy na náboženskou tematiku v podstatě nenajdeme. Školní očekávané výstupy související s námi hledanou tematikou konkrétně náboženství blíže nezmiňují, nepřímo se ho ale dotýkají v následujících výstupech:

- *vytváří si vhodné postoje ke kultuře a dává jí místo ve svém každodenním životě*
- *rozlišuje a porovnává různé formy vlastnictví, včetně vlastnictví duševního, a způsoby jejich ochrany*
- *respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy a způsoby chování*
(ŠVP ZŠ a Gymnázia Vodňany, 2023, s. 123–124)

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

Následující část představí druh, metodu, cíl a hypotézy realizovaného výzkumu. Čtenář zde získá povědomí o celkovém průběhu šetření, výzkumném vzorku, formě průběhu výzkumu a zároveň o konkrétních informacích zjištěných během šetření.

Cíl práce

Cílem mé práce je zjistit, jakou roli zaujímá náboženství v životě žáků druhého stupně ZŠ, a zároveň jakou důležitost mu žáci přiřkládají nejen v rámci výchovy k občanství a školního vyučování, ale i v každodenním životě.

Hypotézy

Hypotézu definuje Gavora jako vědecký předpoklad. Je odvozena od vědecké teorie, a tedy od toho, co je o konkrétním problému teoreticky zpracováno. Měla by vycházet z fakt, která jsou o zkoumaném jevu známá, nebo z osobních zkušeností autora výzkumu. Hypotézy jsou následně potvrzovány nebo vyvráceny (Gavora, 2010, s. 63).

Stanovené hypotézy

H 1: Většina žáků II. stupně ZŠ se nepovažuje za věřící.

H 2: Většina žáků II. stupně ZŠ se pohybuje v prostředí, které je nijak nábožensky neovlivňuje.

H 3: Pro většinu žáků II. stupně ZŠ nejsou náboženství a víra v životě důležité.

H 4: Většina žáků druhého II. stupně ZŠ se nezajímá o otázky spojené s náboženstvím ve škole a ani mimo školní prostředí.

Metodika

Pro zpracování výzkumné části byl využit kvantitativní výzkum. Podle Gavory je základem kvantitativního výzkumu existence jedné objektivní reality vnějšího světa, která nezávisí na našich citech a přesvědčení. Kvantitativní výzkum je orientován na získání dat od velkého počtu respondentů a umožňuje tak reprezentativní zkoumání

vzorku, který lze aplikovat na celou populaci. Tato metoda využívá k sběru dat dotazníky, rozhovory a pozorování. Jednou z výhod kvantitativního výzkumu je jeho schopnost rychle získávat a analyzovat data. Nicméně, výsledky tohoto typu výzkumu mohou být obecné a neposkytovat hlubší vhled do zkoumané problematiky (Gavora, 2010, s. 37–44).

Výzkum byl realizován pomocí dotazníkového šetření na II. stupni základních škol. Dotazníkové šetření řadíme podle Dismana k technikám sběru informací, při kterých jsou požadované informace získávány pomocí otázek obsažených v dotazníku. Jedná se o velice efektivní techniku, která může postihnout velký počet jedinců při relativně malých nákladech a v poměrně krátkém čase. Důležitá je zde někdy kooperace se spolupracovníky, kdy požadavky na jejich zaškolení nejsou nijak obtížné. Anonymita dotazníků je pak pro respondenty poměrně přesvědčivá, zároveň je ale kladen velký důraz na ochotu dotazovaného, neboť přeskočit otázky či neodpovědět vůbec je poměrně snadné (Disman, 2021, s. 141).

Dotazníkové šetření probíhalo na třech jihočeských školách, a to konkrétně na ZŠ Linecká v Českém Krumlově, na ZŠ a MŠ Sepekov a na Gymnáziu a ZŠ Vodňany. Následující školy nebyly zvoleny podle konkrétního kritéria, ale spíše dle ochoty učitelů podílet se na tvorbě výzkumné části. Na začátku dotazníku jsem se žákům představila a upozornila je na to, k jakému účelu budou jejich odpovědi použity. Postupně byly žákům pokládány otázky uzavřené a polouzavřené, které sloužily jako doplnění otázek uzavřených. Zařazeno bylo i pár otázek otevřených. Otázky byly vypracovány s přihlédnutím k věku a intelektu žáků. Respondenti měli tedy možnost vybírat z několika nabízených odpovědí a v některých otázkách mohli doplnit i vlastní variantu. Zároveň byla v některých otázkách zjišťována konkrétní znalost dotazované tematiky. Dotazník byl žáky výše zmíněných škol vyplňován při hodinách občanské výchovy v online podobě a byl anonymní. K distribuci dotazníku jsem využila spolupráci se svými přáteli, kteří na jednotlivých školách pracují jako učitelé občanské výchovy. V průběhu vyplňování se mohli žáci učitelů na cokoli zeptat. Následně se odpovědi na otázky uložily do souboru, kam má přístup jen autor dotazníku a konečně byly zpracovány výsledky.

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl složen z žáků od 6. do 9. ročníku výše zmíněných základních škol. Výzkumu se celkem účastnilo 223 žáků, konkrétně 120 chlapců a 103 dívek. Samotné šetření probíhalo v období od 6. 5. 2024 do 20. 5. 2024. Dotazník byl vyplňován přes webový odkaz v programu Google Forms.

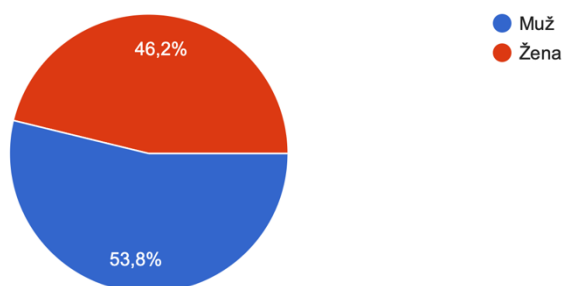
6.1 Výsledky výzkumu

V této části práce budou uvedeny výsledky prováděného výzkumu. Rozebrány budou postupně jednotlivé otázky se získanými odpověďmi, k lepší orientaci poslouží grafické zpracování, kdy procentuální zastoupení odpovědí je v grafu zakresleno, jen pokud se jedná o odpověď, která získala 5 a více %. Zbylé odpovědi a jejich četnost jsou zachyceny v komentářích jednotlivých grafů. Zaznamenány byly všechny odpovědi uzavřených a polouzavřených otázek. Vzhledem k různorodosti odpovědí na otevřené otázky, byly zaznamenány jen ty odpovědi, které se nejvíce opakovaly či nějak významně vybočovaly od odpovědí ostatních. V dotazníku se vyskytlo i několik vulgárních a mimo tematických odpovědí, které do celkových výsledků nebyly zahrnuty. Ve výsledcích zaznamenávám četnost v procentech, v závorce za ní pak uvádím konkrétní počet osob označujících zmiňovanou odpověď. Odpovědi na některé otevřené otázky jsou zpracovány do tabulek.

1. Pohlaví

Úvodní otázka zjišťovala pohlaví žáků. Dotazník celkem vyplnilo 223 žáků. Jak ukazuje graf č. 2, mírnou převahu měli chlapci 53,8 % (120), dívek bylo tedy 46,2 % (103).

Graf č. 2: Pohlaví

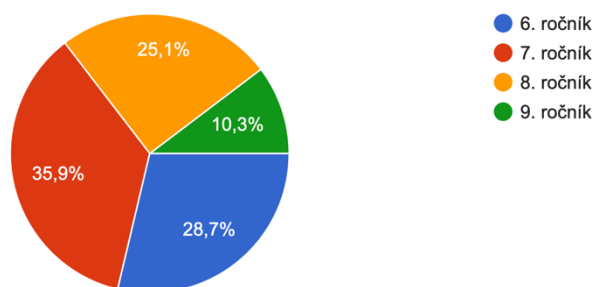

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

2. Jaký ročník ZŠ navštěvuješ?

Druhá otázka se zabývala tím, jaký ročník ZŠ žáci momentálně navštěvují. Nejvíce, a to 35,9 % (80) žáků bylo ze 7. ročníku, 28,7 % (64) z 6. ročníku, 25,1 % z 8. ročníku (56), nejméně se pak výzkumu účastnilo žáků 9. ročníku 10,3 % (23).

Graf č. 3: Ročník

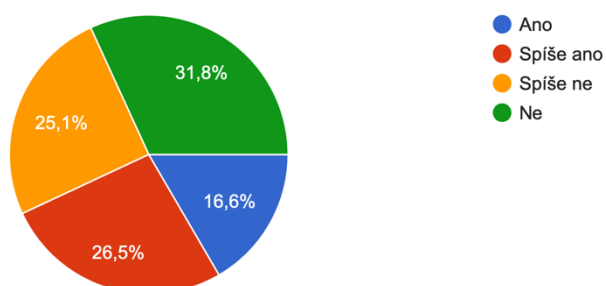

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

3. Označil/označila by ses za věřícího člověka?

Třetí otázka již byla zaměřena na zkoumanou tematiku. Konkrétně bylo zjišťováno, zda by se žáci sami označili za věřící. Zde jsem záměrně nepoložila původně plánovanou otázku: „Věříš v Boha?“, protože jako věřící se může označit i člověk, který v Boha nevěří. Jak ukazuje graf č. 4, dominantní odpovědí byla odpověď *ne* 31,8 % (71), následována odpovědí *spíše ne* s 25,1 % (56). Z toho v součtu vyplývá, že více jak polovina dotazovaných se za věřící nepovažuje. Odpověď *spíše ano* označilo celkem 26,5 % (59), *ano* pak odpovědělo 16,6 % (37) žáků. Dohromady se tedy jedná o 43 %.

Graf č. 4: Víra

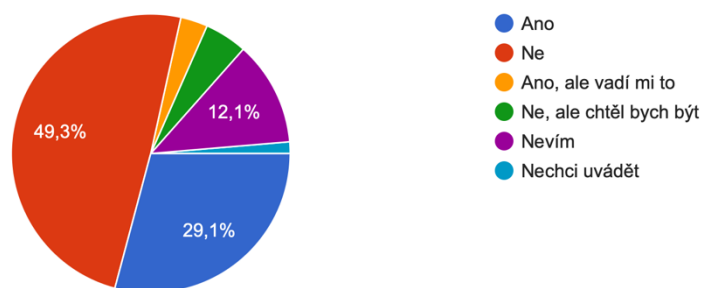

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

4. Jsi pokřtěný, pokřtěná?

Další otázka byla vymezena zcela konkrétně a týkala se svátosti křtu, který je v křesťanství realizován pomocí symbolického očištění vodou a znamená přijetí nového člena do církve. Z výsledků grafu č. 5 je patrné, že téměř polovina respondentů označila odpověď *ne* 49,3 % (110), možnost *ano* zvolilo 29,1 % (65), 12,1 % (27) žáků pak zda je pokřtěno neví. Vzhledem k tomu, že křest bývá většinou prováděn u malých dětí, a tedy do jisté míry si o něm nerozhoduje sám, poskytla jsem žákům i další možnosti odpovědí, které ale byly označovány jen minimálně. Variantu *ne, ale chtěl bych být* zvolilo 4,9 % (11), možnost *ano, ale vadí mi to* jen 3,1 (7). Odpověď *nechci uvádět* se objevila pouze ve třech případech, tj. 1,3 %.

Graf č. 5: Křest

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

5. Navštěvuješ ve škole volitelný předmět náboženství?

Pátá otázka zjišťovala, zda žáci navštěvují samostatný předmět náboženství, který v českém školství funguje na volitelné bázi. Valná většina, a to konkrétně 76,2 % (170) uvedla, že *ne*. S velkým odstupem 15,2 (34) % následuje odpověď, která říká, že *na jejich škole není možnost navštěvovat tento předmět*. Jak jsem ale od svých kolegů zjistila na všech třech školách tato možnost je, a tak o ní zřejmě žáci jen nemají žádné povědomí. Možnost *ano* vybralo pouze 8 žáků, tj. 3,6 %, variantu *ano, ale jen protože to chce někdo z mého okolí* zaškrtno 2,2 % (5). Že náboženství *nenavštěvuje, ale chtělo by* dodává 2,7 % (6) žáků.

Graf č. 6: Volitelný předmět náboženství

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

6. Vede tě někdo ve tvém okolí k víře? Můžeš uvést i více odpovědí.

Záměrem této otázky bylo dozvědět se, zda mají žáci kolem sebe někoho, kdo se jim snaží ukazovat cestu k víře. Jednalo se o otázku polouzavřenou, kde mohli respondenti označit více odpovědí či doplnit variantu vlastní. Nejčastěji, a to 136krát se vyskytla odpověď „nikdo“, druhé místo obsadila možnost „rodiče“ (45), dále pak „prarodiče“ (38), „kamarádi“ (20) a „učitel/učitelka“ (5). Jednotlivě se pak objevily následující odpovědi: „kněží“, „teta“, „sociální sítě“, „skaut, sestřenice“, „i já sama“, „zbytek rodiny“.

7. Máš kolem sebe někoho, kdo je věřící? Můžeš uvést i více odpovědí.

Další volně navazující otázka zjišťuje, jestli mají žáci ve svém okolí někoho, kdo je věřící. I zde bylo možno vybírat z nabízených možností či doplnit variantu vlastní. Nejhojněji, a to konkrétně 105krát se objevila odpověď „kamaráda“, za ní pak varianta „prarodiče“ (71), „rodiče“ (58), „nikoho“ (39) a „učitele/učitelku“ (21). Sami pak žáci doplnili a celkem osmkrát zazněla odpověď „nevím“, dvakrát pak možnost „prababička“. Po jednom hlasu pak obdržely odpovědi: „spolužák z vyššího ročníku“, „zbytek rodiny“, „celou rodinu“, „sourozence“, „strýc“, „bratranec“, tedy převážně příslušníci rodiny.

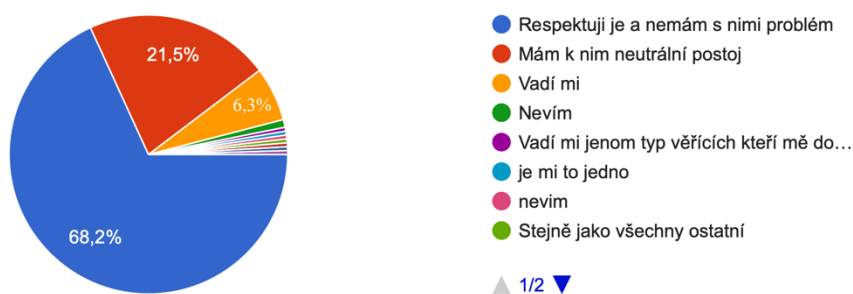
8. Jak vnímáš lidi, kteří jsou věřící?

V osmé otázce jsem se zaměřila na to, jaký vztah mají žáci k lidem, kteří jsou věřící. Opět se jednalo o otázku polouzavřenou, kde ale většina žáků vybrala z nabízených možností. Jak ukazuje graf č. 7, nejčastěji se v tomto případě objevovala

možnost *respektuji je a nemám s nimi problém* 68,2 % (152), s velkým odstupem na druhém místě skončila odpověď *mám k nim neutrální postoj* 21,5 % (48). Stanovisko vadí mi zastává celkem 6,3 % (14) žáků, tři žáci pak uvádí, že neví. Odpovědi, které žáci doplnily a získaly jeden hlas, byly pak následující: „*vadí mi jenom typ věřících, kteří mě do jejich víry nutí*“, „*je mi to jedno*“, „*stejně jako všechny ostatní*“, „*věřící jsou divní, ale respektuji je*“.

Graf č. 7: Postoj k věřícím

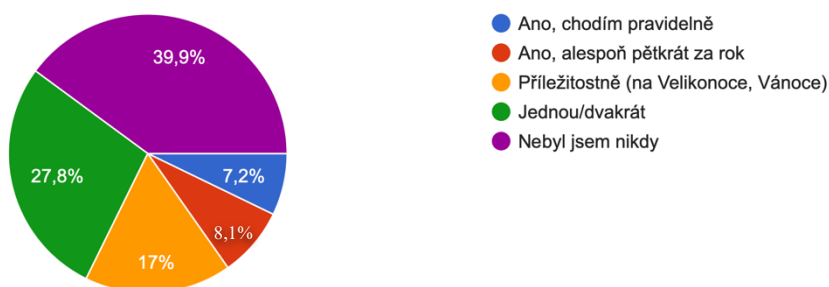

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

9. Byl/byla jsi někdy na mši v kostele?

Otázka č. 9 byla vymezena zcela konkrétně a poskytovala informace o tom, zda žáci někdy navštívili bohoslužbu v kostele. Jak je patrné z grafu č. 8, téměř 40 % (89) žáků uvádí, že na mši *nebyli nikdy*, možnost *jednou nebo dvakrát* vybralo 27,8 % (62). *Příležitostně (na Velikonoce, Vánoce)*, chodí na mši do kostela celkem 17 % (38), *alespoň pětkrát za rok* odpovědělo 8,1 % (18), *pravidelně* se bohoslužeb pak účastní celkem 7,2 % (16) respondentů.

Graf č. 8: Účast na bohoslužbách

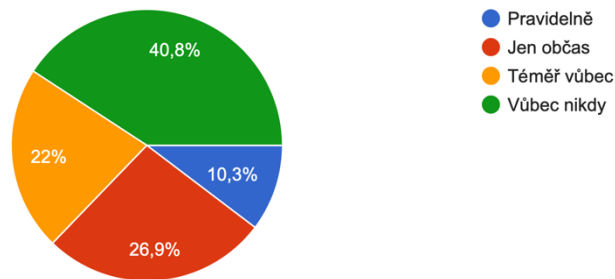

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

10. Modlíš se někdy?

Další otázka směřovala k tomu, zda se žáci někdy modlí. Podle grafu č. 9, se *vůbec nikdy* nemodlí 40,8 % (91) žáků, následována odpovědí *jen občas* s 26,9 % (60). Variantu *téměř vůbec* označilo 22 % (49), 10,3 % (23) žáků uvádí, že se modlí *pravidelně*.

Graf č. 9: Modlitba

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

11. Co tě jako první napadne, když se řekne víra a náboženství? Můžeš uvést i více odpovědí.

V této otevřené otázce měli žáci za úkol napsat, jaké asociace si vybaví v souvislosti s pojmy víra a náboženství. Vzhledem k tomu, že se některé odpovědi vícekrát opakovaly, vypracovala jsem pro lepší přehlednost tabulku s nejčastějšími odpověďmi a jejich četností, většina žáků pak odpovídala více než jednou variantou, a tedy neuvádím procentuální zastoupení. Jak vidíme v tabulce č. 2, nejčastěji zaznívala odpověď „*Bůh*“, kterou uvedlo celkem 71 žáků. Na druhém místě skončila odpověď „*Ježíš*“ (39), následována odpovědí „*kostel*“ (29), více jak 20 hlasů získala i varianta „*křesťanství*“ (22), „*nevím* či „*nic*“ napsalo“ celkem 19 žáků, dalších 12 uvedlo pojmy „*modlení/modlitba*“, za nimi pak následovaly následující odpovědi: „*kříž*“ (11), „*Bible*“ (10) a „*papež*“ (9). Pokud se zaměříme na méně časté odpovědi, můžeme uvést.: „*církev*“ (4), „*mše*“ (3), „*farář*“ (3), „*nebe*“ (2). V jenom případě se pak objevily následující: „*naivita*“, „*něco mezi zemí a nebem*“, „*války*“, „*hledání smyslu života*“, „*spasení*“, „*utrpení*“, „*nesmysly*“.

Tabulka č. 2: Víra a náboženství

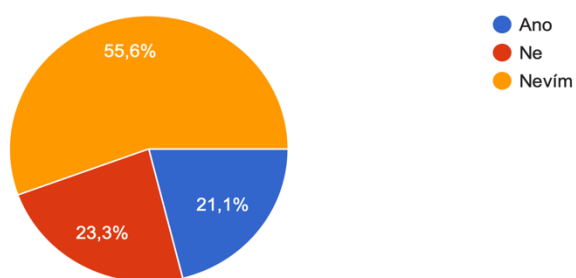
ODPOVĚĎ	ČETNOST
Bůh	71
Ježíš	39
Kostel	29
Křesťanství	22
Nevím/Nic	19
Modlení/modlitba	12
Kříž	11
Bible	10
Papež	9

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

12. Je dle tvého názoru víra v životě důležitá?

Jak je patrné z grafu č. 10, více jak polovina žáků 55,6 % (124) žáků neví, zda je víra v životě člověka důležitá. Pro 23,3 % (52) dotazovaných důležitá není, naopak pro 21,1 % (47) důležitá je.

Graf č. 10: Důležitost víry

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

13. Proč je/není podle tebe víra v životě důležitá? Odpověz pouze pokud jsi odpověděl na předchozí otázku možnost ano/ne.

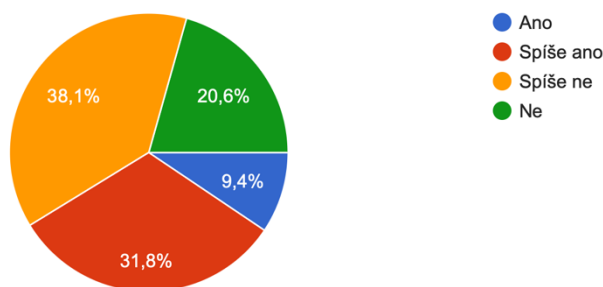
Na tuto otázku měli odpovídat pouze žáci, kteří v předchozí otázce označili možnost ano/ne. Celkem ale nakonec odpovědělo 120 žáků, což znamená, že odpovídali i někteří žáci, kteří označili možnost *nevím*. Ve více jak polovině případů, konkrétně 69 žáků napsalo, že neví, proč je/není víra v životě důležitá. Další odpovědi byly ale

poměrně různorodé a názory žáků se celkem lišily. Výčet všech ostatních odpovědí by byl zdlouhavý, a tak vybírám pro představení alespoň některé negativní a některé pozitivní: „je to ztráta času“, „jsou pro život důležitější věci než Bůh“, „protože víra pravdu nezmění“, „protože mě to vůbec nebaví poslouchat“, „nikdo z mé rodiny není věřící a jsme v pohodě“, „myslím, že mou životní situaci to nijak neovlivní“, „je to pro mě psychická podpora“, „dává mi smysl života“, „protože i když bychom nebyli věřící Bůh je na nebi a pozoruje nás chrání nás a potají na nás mluví a my mu musíme dát zpětnou vazbu, vím že se o nás stará a má nás rád“, „protože víra v životě je něco jako naděje“, „když věříš v Boha, tak ti pomůže, když to budeš potřebovat“.

14. Baví tě učit se v občanské výchově nebo i v jiných předmětech o náboženských tématech?

Další otázka se zaměřovala na zájem žáků učit se o náboženských tématech. Z grafu č.11, je pak patrné, že žáci se o náboženskou tematiku *spíše nezajímají* 38,1 % (85), odpověď *spíše ano* označilo 31,8 % (71). Učit se o náboženských tématech nebaví 20,6 % (46), že je tematika zajímavá, uvádí 9,4 % (21) žáků.

Graf č. 11: Zájem o náboženská témata ve výuce

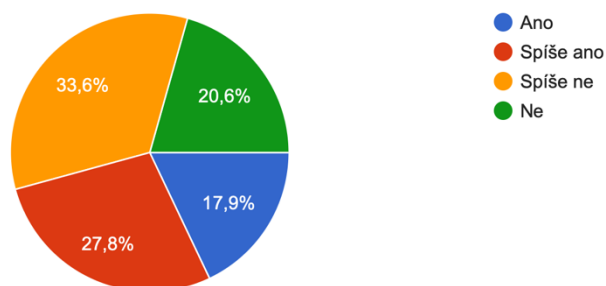

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

15. Zajímá tě, v co různá náboženství věří a jak to ovlivňuje život lidí?

Odpovědi na tuto otázku ukazují, že 33,6 % (75) žáků *spíše nezajímá* v co jednotlivá náboženství věří a jak to ovlivňuje život lidí. Na druhém místě skončila s 27,8 % (62) varianta *spíše ano*, že je dotazovaná problematika nezajímá, a tedy možnost *ne* vybralo 20,6 % (46), naopak zájem přiznalo 17,9 % (40) respondentů.

Graf č. 12: Zájem o směřování jednotlivých náboženství

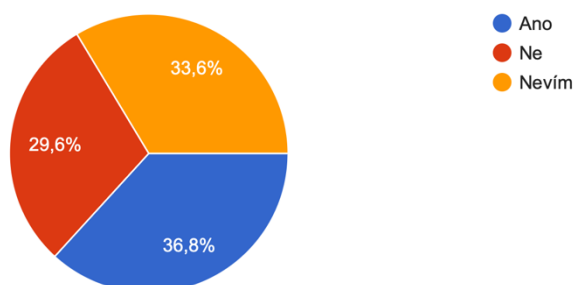

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

16. Myslíš, že je pro život důležitá znalost světových náboženství?

Podle odpovědí zaznamenaných v grafu č. 13 je patrné, že 36,8 % (82) žáků pokládá znalost světových náboženství za *důležitou*. Variantu *nevím* zvolilo 33,6 % (75) žáků, stanovisko že znalost světových náboženství *není pro život podstatná* zastává 29,6 % (66) dotazovaných.

Graf č. 13: Význam světových náboženství

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

17. Znáš nějaká světová náboženství? Uveď jaká.

Další z otevřených otázek zjišťovala, zda mají žáci povědomí o konkrétních světových náboženstvích. Většina žáků, a to konkrétně 122 uvedlo více než jedno náboženství. Z odpovědí zaznamenaných v tabulce č. 3 je patrné, že nejznámějším náboženstvím je pro žáky „*křesťanství*“, které uvedlo celkem 86 dotazovaných, těsně za ním se umístil „*islám*“ (78). Na třetím místě skončila odpověď „*nevím/neznám*“ (53). Odpověď „*buddhismus*“ napsalo 41 žáků, následován „*hinduismem*“ s 34 hlasy, dále pak „*judaismus*“ (17) nakonec „*šintoismus*“ (7). Mezi odpověďmi se ale několikrát objevily

pojmy, které se za náboženství nepovažují, ale nějak s nimi souvisí, a to: „Žid“ (6), „Muslim“ (3), „církev“ (2).

Tabulka č. 3: Znalost světových náboženství

ODPOVĚĎ	ČETNOST
Křesťanství	86
Islám	78
Nevím/neznám	53
Buddhismus	41
Hinduismus	34
Judaismus	17
Šintoismus	7

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

18. Znáš nějaké osoby, symboly, svátky, tradice spojené s jednotlivými náboženstvími?

Uveď jaké.

V souvislosti s předchozí otázkou bylo zjišťováno, zda žáci znají nejen světová náboženství, ale i typické prvky, které jsou s nimi spojeny. Nejvíce respondentů si v tomto případě vzpomnělo na svátky. Z dat uvedených v tabulce č. 4 vidíme, že nejvíce žáků (81) uvádí „Vánoce“, za nimi „Velikonoce“ (72), v 8 případech se pak objevil i „Ramadán“. Co se týče osob, zazněla nejčastěji odpověď „Ježíš“ (34), dále „Bůh“ (12) a „Buddha“ (11) a „Alláh“ (4), „Panna Maria“ (4). Symboly se objevily jen dva, a to „kříž“ (7) a „Davidova hvězda“ (4). Další jednotlivé odpovědi zněly např.: „Šabat“, „křesť“, „papež“, „Chanuka“, „kněz“. Nakonec možnost nevím/neznám odpovědělo celkem 52 respondentů.

Tabulka č. 4: Svátky, osoby, symboly

ODPOVĚĎ	ČETNOST
Vánoce	81
Velikonoce	72
Ramadán	8
Ježíš	34
Bůh	12
Buddha	11
Alláh	4

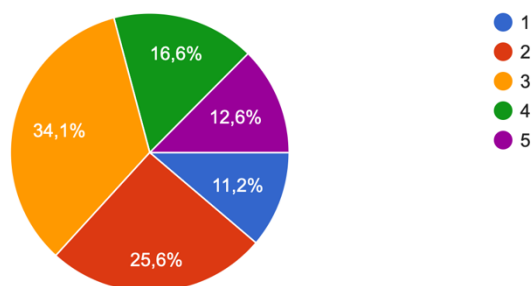
Panna Maria	4
Kříž	7
Davidova hvězda	4
Nevím/neznám	52

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

19. Jakou známkou bys ohodnotil/a své znalosti týkající se náboženství? Známkování jako ve škole.

V této otázce pracovali žáci se sebehodnocením. Jejich úkolem bylo rozhodnout, jakou známkou by oni sami ohodnotili své znalosti týkající se náboženství. Jak ukazuje graf č. 14 nejvíce žáků 34,1 % (76) hodnotí své znalosti stupněm 3, 25,6 % (57) žáků by samo sobě dalo známku 2, 16,6 % (37) by si udělilo známku 4. Nejhorším stupněm, tedy 5, by své znalosti oznámkovalo 12,6 % (28), za výborné pak své znalosti považuje pouze 11,2 % (25) respondentů.

Graf č. 14: Sebehodnocení

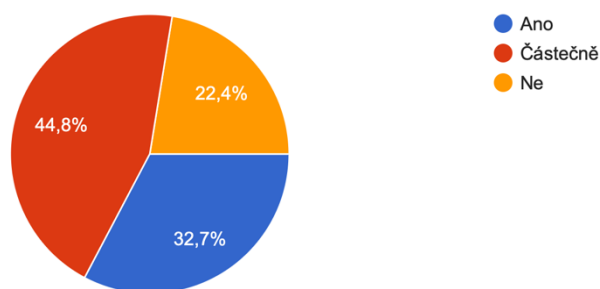

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

20. Vysvětluje tvůj učitel/učitelka náboženská témata tak, že jsou pro tebe srozumitelná?

Jak můžeme vidět z odpovědí zachycených v grafu č. 15, necelá polovina žáků 44,8 % (100) uvádí, že jejich učitelé vysvětlují náboženská témata tak, že jsou pro ně srozumitelná jen částečně. Dalších 32,7 % (73) vysvětlování chápe a pro 22,4 % (50) žáků je výklad náboženské tematiky od jejich učitele nesrozumitelný.

Graf č. 15: Srozumitelnost

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

21. Máš nějaké otázky kolem víry, o kterých bys chtěl/chtěla diskutovat? Uveď jaké.

V závěrečné otázce jsem se zajímala o to, zda by žáci sami měli zájem o to, diskutovat některé otázky, případně o jaké. Valná většina žáků (155) uvedlo, že „žádné otázky nemají“. Další odpovědi byly opět poměrně různorodé, a tak pro představu uvádím jen některé: „*Jak se liší všechna náboženství a co mají společného?*“, „*více detailů ohledně světových náboženství*“, „*Jak zlepšit postavení žen v církvi?*“, „*Proč jsou v Bibli nemožné věci?*“, „*Proč nikdo neuznává lidi kteří mají otevřenou víru a věří ve více věcí např. jsou pokřtěni ale mají bližší vztah k satanismu, čarodějnictví atd.?*“, „*Proč víra způsobuje války?*“, „*Co vede někoho k tomu, aby byl věřící?*“, „*Patří k víře i např. víra v duchy, čarodějnice, obry atd.?*“.

6.2 Shrnutí výzkumu

V této části práce budou okomentovány výsledky dotazníkového šetření, které bylo prováděno na třech jihočeských základních školách. Cílem práce bylo zjistit, jakou roli zaujímá náboženství v životě žáků druhého stupně ZŠ a zároveň jakou důležitost mu žáci přiřkládají nejen v rámci výchovy k občanství a školního vyučování, ale i v každodenním životě.

Jak bylo již výše zmíněno, výzkumu se účastnilo celkem 223 žáků od 6. do 9. ročníku. K mému překvapení šetření ukázalo, že za nevěřící nebo spíše nevěřící se považuje nadpoloviční většina žáků, a to téměř 57 %, což je sice poměrně vysoké číslo, ale vzhledem k věku respondentů jsem číslo čekala přece jen ještě vyšší. Více jak polovina žáků rovněž uvedla, že není pokřtěna, což může být jedním z faktorů, proč žáci nejsou věřící. Na druhou stranu ale nemůžeme tvrdit, že křest je zárukou budoucí víry člověka, protože si o něm ve většině případů sami nerozhodujeme. Stejně tak volitelný předmět náboženství téměř nikdo ze žáků nenavštěvuje.

Šetření dále ukázalo, že většinu žáků nikdo v jejich okolí k víře nevede. Pokud je už někdo vede, pak jsou to nejčastěji rodiče, prarodiče a kamarádi. Co se týče okolí, ve kterém se běžně pohybují, mají kolem sebe nejčastěji opět věřící kamarády, prarodiče, rodiče, že nikoho věřícího nezná uvedlo 39 žáků. Obecně lze také říci, že věřící osoby jsou žáky ve většině případů respektovány či k nim žáci mají neutrální postoj. Překvapivá pro mě byla zejména skutečnost, že téměř 40 % žáků nikdy nenavštívilo mši v kostele. Osobně bych totiž očekávala, že alespoň jednou ze zvědavosti někdy mši navštíví. Další žáci pak většinou uváděli, že byli pouze jednou nebo dvakrát či chodí příležitostně. Nadpoloviční většina stejně tak uvádí, že se vůbec nemodlí a téměř nemodlí.

V souvislosti s pojmy víra a náboženství se žákům nejčastěji pojí slova Bůh, Ježíš, kostel a křesťanství. Jak se dále ukázalo, otázka důležitosti víry v životě člověka je pro žáky poměrně složitá. Více jak polovina žáků nemá v důležitosti víry jasno a uvádí odpověď nevím. Možnosti ano a ne jsou pak zastoupeny v podobném množství ve zbývajících polovině. Stejně tak žáci, kteří považují víru za důležitou/nedůležitou nedokázali ve většině případů odpovědět, proč zastávají tento názor a psali odpověď nevím.

Zda jsou náboženská témata ve výuce pro žáky atraktivní, nelze jednoznačně říci. Podle získaných dat ale mírně převažuje názor, že žáky náboženská tematika ve výuce spíše nezajímá. Podobná je i situace týkající se toho, zda žáky zajímá, v co jednotlivá náboženství věří a jak to ovlivňuje život lidí. Zde je opět situace poměrně těsná s mírnou převahou odpovědí ne a spíše ne. Na druhou stranu si ale nejvíce žáků myslí, že znalost světových náboženství je pro život důležitá. Nutné je ovšem podotknout, že možnosti nevím a ano následovaly jen s malým procentním odstupem. Alespoň dvě světová náboženství zná nadpoloviční většina respondentů, přičemž nejznámějšími jsou pro žáky křesťanství a islám. Z osob, tradic, symbolů a svátků typických pro jednotlivá náboženství, uváděli žáci nejčastěji Vánoce a Velikonoce, které jsou pro ně nejspíše nejbližší.

Své vlastní znalosti týkající se náboženství hodnotí třetina žáků známkou dobře, necelá třetina chvalitebně. Zbývající větší třetina pak představuje zbývající tři stupně, kdy ovšem nejméně žáků by ohodnotilo své znalosti stupněm výborně. Necelá polovina žáků tvrdí, že jejich učitel/učitelka vysvětluje náboženská témata tak, že jsou pro ne srozumitelná jen částečně, což pro nás jako učitele občanské výchovy stojí za zamyšlení. Na závěr valná většina žáků uvádí, že nemá žádné otázky kolem víry, které by chtěla diskutovat.

6.3 Možná proměna výuky náboženské tematiky

Výše zjištěné skutečnosti mě přiměly k zamyšlení nad několika zásadními otázkami: *Co můžeme my jako učitelé občanské výchovy změnit, aby žáci se náboženskou tematiku více zajímali? Mělo by být náboženství zařazeno opět jako povinný předmět? Měla by být do budoucna výuka náboženské tematiky proměněna na celostátní úrovni?* Během své práce jsem narazila na celou řadu materiálů, názorů a připomínek, jak náboženskou tematiku úspěšně vyučovat či jak výuku do budoucna vylepšit.

Velice dobrým pomocníkem pro výuku náboženské tematiky nejen v hodinách občanské výchovy je metodická příručka s názvem „*Žijeme spolu. Mluvíme spolu?*“, jejímž cílem je učitelům usnadňovat výuku o náboženství na II. stupni ZŠ. Projekt byl vytvořen *Charitou České republiky* a podpořen prostředky České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci programu o zahraniční a rozvojové spolupráci. Příručka je rozdělena do několika kapitol a poskytuje čtenářům celou řadu informací, jako např.: jak učit o náboženství a na co při tom myslet, jaké metody zvolit, jak zachovat výuku nestrannou a vyváženou, jak pracovat s emocemi, postoji a hodnotami žáků, jak odbourat předsudky a stereotypy pojící se k jednotlivým náboženstvím či jak pracovat s informacemi o náboženství, které jsou zprostředkovány skrze média. Příručka rovněž obsahuje základní informace týkající se jednotlivých náboženství ve společenském, historickém a kulturním kontextu. Velice pak oceňuji konkrétní aktivity připravené přímo pro využití ve výuce zabývajícími se aktuálními tématy jako např. islamofobie, vliv médií a hoax, víra a nevíra atd. (Harušťáková, Krejčová, Plachká a kol., 2017).

Za zmínku stojí určitě i návrhy pro zlepšení postojů žáků ke skutečnostem souvisejícím s náboženstvím. Návrhy byly sestaveny po výzkumu organizace *Člověk v tísni* v roce 2015, který se zabýval vztahem středoškoláků k menšinám. Troufám si tvrdit, že ač se výzkum týkal středoškoláků, většina návrhů by šla použít i pro žáky všech stupňů vzdělávání. Pro zlepšení situace by tedy mohly být rozhodující následující body:

- *Osobní setkávání s věřícími – pomáhá narovnat negativně zaujatý pohled vůči nejen věřícím*

- *Rozvíjení mediální gramotnosti – důležité ke snižování předsudků vůči skupinám, které jsou momentální v zájmu médií*
- *Aktuální témata by měla být reflektována ve všech stupních vzdělání a na všech typech škol*
- *Podpora porozumění informací v jejich širším kontextu, a to jako prevence nebezpečných zjednodušení událostí.*

(Člověk v tísní, 2015)

Poslední a často diskutovanou otázkou je, zda by mělo být náboženství zavedeno na školách jako povinný předmět. Asi nejčastěji se k této problematice vyjadřuje již výše několikrát zmiňovaný český religionista, teolog a pedagog Ivan Odilo Štampach, který říká, že zavedení povinné výuky náboženství v její dnešní podobě je u nás nemyslitelné a nežádoucí. Obhájí to především faktem, že v demokratické společnosti má každý občan možnost libovolné, a tedy i žádné náboženské víry. Štampach dále tvrdí, že žádoucí je zejména neutrální informování žáků o náboženství jako jevu lidského setkávání a společenského života, a to v rámci jednotlivých vzdělávacích předmětů, jako je občanská výchova, český jazyk, dějepis a zeměpis (Štampach, 2007).

Osobně si rovněž myslím, že povinná výuka náboženství v současné podobě není na českých školách možná ani žádoucí. Zároveň bych se ale nebránila diskusi o zavedení vzdělávacího předmětu, který by se zabýval náboženskou gramotností a s ní souvisejícími tématy. Dle mého názoru není totiž možné během většinou jednodinové dotace občanské výchovy plnohodnotně náboženskou tematiku obsáhnout, a tedy i pokusit se ji žákům co nejvíce přiblížit!

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se věnovala výuce náboženství ve výchově k občanství a zároveň jeho roli v životě žáků II. stupně ZŠ. Práce byla rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou. V teoretické části jsme se zaměřili na různé chápání pojmu náboženství, sekularizaci a její kritiku. Následovala kapitola věnována vývoji výuky náboženství u nás od vzniku Československa až po současnost. V další z kapitol pak byla náboženská tematika probírána v kontextu školního vyučování a v rámci RVP ZV a dále konkrétně v rámci předmětu výchova k občanství. Další kapitola se zabývala analýzou náboženské tematiky v učebnicích občanské výchovy s doložkou MŠMT. Následovalo zachycení náboženské tematiky v ŠVP tří jihočeských základních škol.

Výzkumná část práce byla realizována pomocí dotazníkového šetření na vybraných jihočeských základních školách. Cílem mé práce bylo zjistit, jakou roli zaujímá náboženství v životě žáků II stupně ZŠ a zároveň jakou důležitost mu žáci přikládají nejen v rámci výchovy k občanství a školního vyučování, ale i v každodenním životě. Před zahájením výzkumu byly stanoveny 4 hypotézy. Vyhodnocením získaných odpovědí jsem pak došla k následujícím výsledkům. Hypotéza č 1., že většina žáků II. stupně se nepovažuje za věřící, byla potvrzena, dle mého názoru ale ne tak dominantně, jak by se dalo původně očekávat, a to zejména protože Česká republika patří k neateističtějším státům Evropy. Hypotéza č.2, podle které se většina žáků II. stupně pohybuje v prostředí, které je nijak nábožensky neovlivňuje, byla rovněž potvrzena. Z odpovědí respondentů totiž vyplývá, že je ve většině případů nikdo k víře nevede, a to i přesto, že velká část žáků má ve svém okolí alespoň někoho, kdo je věřící. Za pozitivní pak považuji fakt, že žáci chovají často k věřícím respekt a nemají s nimi problém.

Hypotéza č. 3 předpokládající, že většina žáků II. stupně ZŠ nepovažuje náboženství a víru v životě za důležité, nebyla ani jednoznačně potvrzena ani vyvrácena. To můžeme tvrdit na základě skutečnosti, že více jak polovina žáků nemá v otázce důležitosti víry jasno. Spíše se ale potvrzuje domněnka, že víru a náboženství žáci za důležité nepovažují, a to proto, že většina z nich nenavštěvuje volitelný předmět náboženství, bohoslužby ani se nemodlí. Hypotéza č. 4, že většina žáků druhého II. stupně ZŠ se nezajímá o otázky spojené s náboženstvím ve škole a ani mimo školní prostředí, byla spíše vyvrácena. Z odpovědí žáků sice vidíme, že je spíše nebaví učit se ve

škole o náboženských tématech, mírně převažuje i názor, že žáky nezajímá, v co různá náboženství věří a jak to ovlivňuje život lidí. Na druhou stranu si ale více jak třetina žáků myslí, že je pro život důležitá znalost světových náboženství. Stejně tak valná většina z nich zná více jak jedno náboženství či nějaké osoby, symboly a svátky, které jsou pro ně typické. Troufám si tedy tvrdit, že pokud by se žáci o tyto otázky opravdu vůbec nezajímali, množství uváděných informací by určitě nebylo tak obsáhlé a podnětné.

Zjištěné výsledky ukázaly, že situace týkající se výuky náboženství a jeho role v životě žáků II. stupně není zas tak jednoznačná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Osobně musím říci, že jsem byla v některých případech opravdu překvapená, jaké postoje, názory a hodnoty někteří žáci zastávají. Rovněž znalosti a pokládané otázky několikrát předčily očekávání, které jsem od žáků měla. Z práce si odnáším také zjištění, že bychom se i především my, jako učitelé občanské výchovy, měli snažit vyučovat náboženská témata tak, aby byla pro žáky co nejvíce srozumitelná a atraktivní. Pokud totiž dosáhneme toho, že donutíme žáky se nad otázkami spojenými s náboženstvím alespoň zamyslet, můžeme v jejich životě odstartovat budování náboženské gramotnosti, což osobně považuji za nejdůležitější!

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

BERGER, Peter L. *Posvátný baldachýn: základy sociologické teorie náboženství*. Přeložil Ivo LUKÁŠ, přeložil Roman VIDO. Brno: Barrister & Principal, 2018. ISBN 978-80-7364-059-0.

BROM, Zdeněk; JANOŠKOVÁ, Dagmar; ONDRÁČKOVÁ, Monika; ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar; MARKOVÁ, Hana et al. *Občanská výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2. upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2019. ISBN 978-80-7489-471-8.

DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-864-73-43-0.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Páté, nezměněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5053-1.

DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života*. Praha: Oikoymenh, 2002. ISBN 80-210-2224-8.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložila Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-834-9.

HAMPLOVÁ, Dana. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.

HANESOVÁ, Dana. *Náboženská výchova v školách*. 3. část. revidované vydání. Ružomberok: Teofania teologické vydavateľstvo a kníhkupectvo, 2011. ISBN neuvedeno.

HARUŠŤÁKOVÁ, Jana; KREJČOVÁ, Lenka; PLACHKÁ, Zuzana a Miroslav LIBICHER. *Žijeme spolu: mluvíme spolu? Metodická příručka pro výuku o náboženství na 2. stupni základních škol a středních školách*. Praha: Charita České republiky, 2017. ISBN 978-80-270-2379-0.

HELLER, Jan a Milan MRÁZEK. *Nástin religionistiky: uvedení do vědy o náboženstvích*. 2., rev. vyd. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-721-7.

HORÁK, Záboj. *Církev a české školství: právní zajištění působení církví a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3623-5.

JANOŠKOVÁ, Dagmar; ONDRÁČKOVÁ, Monika; BROM, Zdeněk; ČEČILOVÁ, Anna a ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., upravené vydání. Plzeň: Fraus, 2018-. ISBN 978-80-7489-450-3.

LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství: učebnice pro 9. ročník*. 2., aktualizované vydání. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2013. ISBN 978-80-7289-487-1.

LUNEROVÁ, Jitka; ŠTĚRBA, Radim a SVOBODOVÁ, Monika. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2010. ISBN 978-80-7289-117-7.

LUNEROVÁ, Jitka; ŠTĚRBA, Radim a SVOBODOVÁ, Monika. *Výchova k občanství: [učebnice pro 8. ročník]*. Duhová řada. Brno: Nová škola, 2011. ISBN 978-80-7289-253-2.

LUŽNÝ, Dušan. *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*. Religionistika. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3043-7.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Budete mými svědky: dialogické rozvíjení křesťanské identity ve světonázorově pluralitní společnosti – pedagogická výzva*. Brno: Didot, 2011. ISBN 978-80-86953-82-3.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Úvod do náboženské pedagogiky. 2. přeprac. vyd.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. ISBN 80-238-7106-4.

O'DEA, T.F.: *The sociology of Religion.* Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1966. ISBN 978-013-8213-97-8.

SKÁCELOVÁ, Jana a MRÁZOVÁ, Lenka. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia.* Duhová řada. Brno: Nová škola, 2010. ISBN 978-80-7289-127-6.

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Přehled religionistiky.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.

URBAN, Michal; FRIEDEL, Tomáš; KRUPOVÁ, Tereza; JANOŠKOVÁ, Dagmar a ONDRÁČKOVÁ, Monika. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace].* Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

URBAN, Michal a KRUPOVÁ, Tereza. *Občanská výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace].* Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

VÁCLAVÍK, David. *Náboženství a moderní česká společnost.* Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2468-3.

VALENTA, Milan; MÜLLER, Oldřich a HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Občanská výchova 6: pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií.* Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-7361-097-5.

VALENTA, Milan; MÜLLER, Oldřich a HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Občanská výchova 7: pro 7. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií.* Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2017. ISBN 978-80-7361-108-8.

VALENTA, Milan a MÜLLER, Oldřich. *Občanská výchova 8: pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií.* Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2019. ISBN 978-80-7361-114-9.

VALENTA, Milan a MÜLLER, Oldřich. *Občanská výchova 9: pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií*. Úvaly: ALBRA spol. s r.o., SPL – Práce, 2022. ISBN 978-80-7361-121-7.

WEBER, Max. *Sociologie náboženství*. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-240-3.

WILSON, Bryan. *Religion in sociological perspective*. New York: Oxford University Press, 1982. ISBN 978-01-9826-664-8.

Internetové zdroje:

BULLIVANT, Stephen. *'Christianity as default is gone': the rise of a non-Christian Europe*. The Guardian [online]. [březen 2018]. [cit. 12. 1. 2024]

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/21/christianity-non-christian-europe-young-people-survey-religion>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Rovnost a menšiny očima středoškoláků*. [online]. [2015]. [cit. 11. 06. 2024]. Dostupné z https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/vyzkum_rovne_prilezitosti_2015.pdf

ČSÚ. *Náboženská víra*. Český statistický úřad. [online]. [2021]. [cit. 17. 03. 2024]. Dostupné z: <https://scitani.gov.cz/nabozenska-vira#skupina-54316>

EVANS, Jonathan and Chris BARONAVSKI. *How do European countries differ in religious commitment? Use our interactive map to find out*. Pew Research Center. [online]. [prosinec 2018]. [cit. 12. 1. 2024] Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/12/05/how-do-european-countries-differ-in-religious-commitment/>

MŠMT. *Seznam učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou pro základní vzdělávání*. [online]. [září 2023]. [cit. 28. 03. 2024]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/seznam-ucebnic-a-ucebnich-textu-pro-zs>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. [září 2023]. [cit. 16. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Školní vzdělávací program ZŠ Linecká Český Krumlov [online]. [září 2019]. [cit. 2. 4. 2024].
Dostupné z: <http://www.zslinecka.cz/data/files/226/232/81svp.pdf>

Školní vzdělávací program ZŠ a Gymnázium Vodňany [online]. [září 2023].
[cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.zsgvodnany.cz/zet/File/drop/svp-_skola_pro_zivot_-_verze_b-1693575227.pdf

Školní vzdělávací program ZŠ a MŠ Sepekov [online]. [září 2023]. [cit. 2. 4. 2024].
Dostupné z: <https://www.zssepekov.cz/zakladni-skola/ke-stazeni/>

Školský zákon 561/ 2004 Sb. [online]. [cit. 27. 2. 2024].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ŠTAMPACH, Odilo Ivan a Vít LUŠTINEC. *Círky odpovídají na otázky, které nikdo neklade.*
Chris net [online]. [prosinec 2011]. [cit. 20. 3. 2024]. Dostupné z:
https://www.christnet.eu/clanky/4742/stampach_cirkve_odpovidaji_na_otazky_ktere_nikdo_neklade.url

ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Náboženství ve školách v souladu s rámcovými vzdělávacími programy.* [online]. [prosinec 2007]. [cit. 11. 6. 2024]. Dostupné z
<https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/1746/NABOZENSTVI-VE-SKOLA->

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb. [online]. [cit. 23. 2. 2024]. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících [online]. [cit. 27. 2. 2024].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich-a-o-zmene>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Obyvatelstvo podle náboženské víry v letech 1991 až 2021	18
Tabulka č. 2: Víra a náboženství	59
Tabulka č. 3: Znalost světových náboženství.....	62
Tabulka č. 4: Svátky, osoby, symboly	62

Seznam grafů

Graf č. 1: Obyvatelstvo podle náboženské víry	17
Graf č. 2: Pohlaví.....	53
Graf č. 3: Ročník.....	54
Graf č. 4: Víra	54
Graf č. 5: Křest	55
Graf č. 6: Volitelný předmět náboženství	56
Graf č. 7: Postoj k věřícím	57
Graf č. 8: Účast na bohoslužbách	57
Graf č. 9: Modlitba.....	58
Graf č. 10: Důležitost víry	59
Graf č. 11: Zájem o náboženská témata ve výuce	60
Graf č. 12: Zájem o směřování jednotlivých náboženství	61
Graf č. 13: Význam světových náboženství	61
Graf č. 14: Sebehodnocení	63
Graf č. 15: Srozumitelnost	64

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Evropské země podle religiozity	15
Obrázek č. 2: Podíl věřících obyvatel	19

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

1. Pohlaví
  - a) Muž
  - b) žena

2. Jaký ročník ZŠ navštěvuješ?
  - a) 6. ročník
  - b) 7. ročník
  - c) 8. ročník
  - d) 9. ročník

3. Označil/označila by ses za věřícího člověka?
  - a) Ano
  - b) Spíše ano
  - c) Spíše ne
  - d) Ne
  - e) Nevím
  - f) Nechci uvádět

4. Jsi pokřtěný/pokřtěná?
  - a) Ano
  - b) Ne
  - c) Ano, ale vadí mi to
  - d) Ne, ale chtěl bych být
  - e) Nevím
  - f) Nechci uvádět

5. Navštěvuješ ve škole volitelný předmět náboženství?
  - a) Ano
  - b) Ano, ale jen protože to chce někdo z mého okolí (rodiče, prarodiče)
  - c) Ne
  - d) Nenavštěvuji, ale chtěl bych

e) Na naší škole není možnost navštěvovat volitelný předmět náboženství

6. Vede tě někdo ve tvém okolí k víře? Můžeš uvést i více odpovědí.

- a) Prarodiče (babička a dědeček)
- b) Rodiče
- c) Učitel/učitelka
- d) Kamarádi
- e) Někdo jiný, uveď kdo:
- f) Nikdo

7. Máš kolem sebe někoho, kdo je věřící? Můžeš označit i více odpovědí.

- a) Prarodiče
- b) Rodiče
- c) Učitele/učitelku
- d) Kamarády
- e) Někoho jiného, uveď koho:
- f) Nikoho věřícího neznám

8. Jak vnímáš lidi, kteří jsou věřící?

- a) Respektuji je a nemám s nimi problém
- b) Mám k nim neutrální postoj
- c) Vadí mi
- d) Jiná možnost, uveď:

9. Byl/byla jsi někdy na mši v kostele?

- a) Ano, chodím pravidelně
- b) Ano, alespoň pětkrát v roce
- c) Příležitostně (na Velikonoce, Vánoce)
- d) Byl jsem jen jednou/dvakrát
- e) Nebyl jsem nikdy

10. Modlíš se někdy?

- a) Pravidelně
- b) Jen občas

- c) Téměř vůbec
- d) Vůbec nikdy

11. Co tě jako první napadne, když se řekne víra a náboženství? Můžeš uvést i více odpovědí.

12. Je dle tvého názoru víra v životě důležitá?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

13. Proč je/není podle tebe víra v životě důležitá? Odpověz pouze pokud jsi odpověděl na předchozí otázku možností a) nebo b).

14. Baví tě učit se v občanské výchově nebo i v jiných předmětech o náboženských tématech?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

15. Zajímá tě, v co různá náboženství věří a jak to ovlivňuje život lidí?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

16. Myslíš, že je pro život důležitá znalost světových náboženství?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

17. Znáš nějaká světová náboženství?

- a) Ano, uveď jaká:
- b) Ne

18. Znáš nějaké osoby, symboly, svátky, tradice spojené s jednotlivými náboženstvími? Možno uvést více odpovědí.

a) Ano, uveď: jaké

b) Ne

19. Jakou známkou bys ohodnotil/a své znalosti týkající se náboženství? Známkování jako ve škole

a) 1

b) 2

c) 3

d) 4

e) 5

20. Vysvětluje tvůj učitel/učitelka náboženská témata tak, že jsou pro tebe srozumitelná?

a) Ano

b) Částečně

c) Ne

21. Máš nějaké otázky kolem víry, o kterých bys chtěl/chtěla diskutovat?

a) Ano, uveď jaké:

b) Ne

c) Nevím